

Informatik utarmas

Institut konkurrerar
ut institution s 3

Makten granskas

Resursbristen
minskar friheten s 8-13

När lusten faller på

Är otrohet en
dödssynd? s 26-27

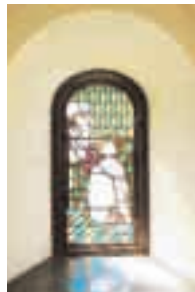
3/02

FOTO: HILLEN NAGEL

Växtekolog oroas över klimatet

Den globala uppvärmningen kan få katastrofala konsekvenser,
befarar Ulf Molau s 14-15

- 3 Handels** vill skriva om avtalet med Viktoriainstitutet
- 4 Ny organisation** får underkänt av lärarna
- 5 Störst löneskillnader** inom Sahlgrenska
- 6 Slutet för** temanämnden
- 7 Fyra dekaner** går emot IT-nämnd
- 8-13 GU kontra** statsmakterna och HSV
- 14-15 Växtekolog** varnar för miljökatastrofer
- 16-18 Strövtåg** i Lorensberg
- 19 Flyttkarusell** vid GU
- 21 Idéhistoriker** om resandets omöjlighet
- 22 GU-profil** som värnar om dialog
- 23 Flosklerna** blommar på GU
- 24 Rothstein** undrar om allas likhet inför lagen gäller
- 26-27 Vänsterprassel** vanligare än man tror

GU Journalen

GU JOURNALEN är en personaltidning från Göteborgs universitet

CHEFREDAKTÖR: Allan Eriksson/Tel: 773 1021
allan.eriksson@adm.gu.se

BITRÄDANDE REDAKTÖR: Eva Lundgren/Tel: 773 1081
eva.lundgren@adm.gu.se

REPORTRAR: Lars Nicklason/Tel: 773 1014
lars.nicklason@adm.gu.se
Kajsa Asklöf/Tel: 773 5708
kajsa.asklof@adm.gu.se

FOTOGRAF: Göran Olofsson/Tel: 773 2929

LAYOUT/GRAFISK FORMGIVNING: Anders Eurén

ANSVARIG UTGIVARE: Siv Bondenäs Brink

STF ANSVARIG UTGIVARE: Åke Pettersson

MEDVERKANDE SKRIBENTER: Kerstin Norén, Mikela Lundahl, Bo Berndtsson, Anders Carlberg

KORREKTUR: Britt Kihlman

ADRESS: GU Journalen, Göteborgs universitet
Box 100, 405 30 Göteborg. Fax 031-773 4354

E-POST: gu-journalen@gu.se

INTERNET: <http://www.gu.se/aktuellt/GU-journalen>

WEBBTIDNING: Mikael Stoltz

TRYCK: Elanders Novum, Göteborg.
Tidningen trycks på miljövänligt papper som uppfyller kraven för Svanenmärkning.

UPPLAGA: 6 000 ex

UTGIVNING: 6 nummer/år. Nästa GU Journal utkommer i slutet av september

MANUSSTOPP: 30 augusti

ADRESSÄNDRING: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. För obeställt material ansvaras ej. För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan. ISSN 1402-9626

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Minskade anslag gör tillvaron mer stressfylld

VID SLUTET AV ännu ett läsår saknas det inte uppslag för prorektors ruta. Vi har det öppna universitetet med alla dess möjligheter. För oss blir propositionen särskilt intressant, eftersom den i många – men inte alla – avseenden knyter an till den utåtriktade och samhälleligt engagerade anda som varit och är en viktig del av först Göteborgs Högskolas och senare Göteborgs universitets identitet. Andra aktuella teman är exempelvis IT-universitetet, Sahlgrenska akademien och tvärvetenskapens framtida organisation. Vad som ska hända med Studenternas Hus är inte ointressant. Listan kan göras mycket, mycket längre, i synnerhet med tanke på att vi befinner oss i budgetarbetet inför 2003. Det är snart dags att dra igång sommaruniversitetet...

VI ÄR FRAMME vid sommaren – "lovot" eller "ferierna" som det en gång hette. Den långa "ledigheten" under sommaren inbegrep en gång inte bara skyldigheten att ta semester utan också rätten till sammanhängande tid för egen forskning och förberedelse av läsårets undervisning. Det är inte så exotiskt som det kanske kan låta för yngre kollegor. Som vi alla vet finns det faktiskt länder som fortfarande har kvar det gamla slaget av arbetande ledighet för sina undervisande och forskande universitetslärare. Det erkänns som ett medel för att möjliggöra undervisning och forskning på hög vetenskaplig nivå.

För ett antal år sedan gjorde Göteborgs universitet ett försök att införa en sammanträdesfri dag per vecka. Inte för att det spelar någon roll, men om jag minns rätt var det då onsdagen som blev utvald. Kanske är det dags att väcka liv i den tanken igen.

Reflektionerna handlar om behovet av sammanhängande tid och mindre splittring, både i större och mindre skala – om vi ser forskningsanknytning och hög vetenskaplig kvalitet som väsentliga delar av en universitetsidentitet, inte minst när det också handlar om att bredda rekryteringen.

I dag kan vi läsa i Högskolevärlden att svensk forskning står och stampar på samma finansiella nivå som i slutet av 1980-talet. Fakultetsmedlen har minskat med 30 procent, korrigerat för löneutvecklingen för lärare. De minskade fakultetsanslagen gör att allt fler av lärarna/forskarna måste ägna alltmer av sin arbetstid till att söka pengar – allt oftare utan resultat. Samtidigt har antalet studenter ökat från 100 000 till 250 000. Vi kan hoppas att statsmakterna tar fasta på Göteborgs universitets förslag att till varje ny årsstudieplats knyta en fakultets- eller forskningspeng för att i någon mån värna om en balans mellan grundutbildning och forskning. Förmodligen kommer det att dröja. Men ingenting hindrar oss att, om vi vill, börja hösten med att återuppliva tanken om en sammanträdesfri dag i veckan. Det är en droppe i havet, ja. Men som en vis person har sagt – havet består av droppar.

Skön sommar och god höst!

Birgitta Skarin Frykman
Prorektor

FOTO: GÖRAN OLOFSSON/GU

Informatik dräneras på resurser

FOTO: GÖRAN OLOFSSON/GU

De senaste åren har institutionen för informatik hamnat alltmer i skymundan.

Den externa finansieringen har minskat och merparten av institutionens doktorander huserar i själva verket på Viktoriainstitutet.

Nu vill Handelshögskolan att samarbetsavtalet mellan GU och Viktoriainstitutet skrivs om.

– **SAMARBETSAVTALET** borde ha skrivits mellan Handels och Viktoriainstitutet. Vi är den självklara avtalspartnern, säger rektor Rolf Wolff.

I det nuvarande avtalet råder oklarheter kring rollfördelning och avtalskrivande, till exempel för olika anställningsförhållanden.

Som det är nu kan till exempel GU-personal undervisa vid Viktoriainstitutet och få lön därifrån utan att behöva anställas. Det finns också möjlighet till projektanställning vid institutet om tjänstledighet beviljas från GU (vilket alltid görs). Kontentan har blivit att lärare och forskare sitter på två stolar och att en viss lojalitetsambivalens kan skönjas.

– **VIKTORIAINSTITUTET** kan inte bedriva grundutbildning eller forskarutbildning, det är självklara uppgifter som informatik bör ansvara för.

– Och i Viktoriainstitutets verksamhet ingår till exempel att starta företag. Den biten har inte någon självklar plats på Handels, utan borde finnas i en miljö, som till exempel IT-universitetet. Är man anställd vid institutionen för informatik bör man arbeta inom dess ramar, säger Rolf Wolff.

Men för forskare med projekt är det lätt att lockas av fördelarna på Viktoriainstitutet. För det första är det fristående från GU, vilket innebär att man slipper betala 30 pro-

cent av sina externa medel i förvaltningskostnader.

– Byråkratin är dessutom mindre. Man behöver inte samordna sig med facken och det är enklare att anställa projektpersonal, säger Kari Wahll, prefekt vid institutionen för informatik.

Hon är inte bitter, utan tycker att Viktoriainstitutet har en viktig roll i universitetets samverkan med näringslivet. Men samtidigt undrar hon varför GU inte reagerar på den snedfördelning av forskningsmedel som råder.

– Som jag förstår det var det för att man inte ville förlora forskningsmedlen från industrin som Viktoriainstitutet skapades. Varför kräver man då inte in några förvaltningskostnader av institutet? Den frågan har jag framfört till universitetsstyrelsen.

FRÅN 1998 HAR DE externa intäkterna vid institutionen för informatik sjunkit från 3,8 miljoner kronor om året till knappt 1,3 miljoner. Hur mycket det har med Viktoriainstitutets tillkomst att göra vill Kari Wahll inte spekulera i.

– Men man kan ju undra. Så stor är inte Göteborgs forskningsvärld.

Rolf Wolff finner den "systematiska utarmningen av externa resurser" som institutionen har drabbats av som oacceptabel. Under våren har han tillsatt en utredning kring de oklara gränsdragningarna mellan Viktoriainstitutet och GU.

– Men det betyder inte att det finns en konflikt, utan det handlar om att hitta en gemensam konstruktiv lösning som passar båda parter.

Hur en eventuell sådan kommer att se ut vill han inte avslöja, bara att det skissas gemensamt.

Dick Eriksson, VD för Viktoriainstitutet, tror dock på en snabb lösning. Som han

Viktoriainstitutet är ett aktieföretag som ägs av Västsvenska IT-föreningen, GU:s Holdingbolag och Chalmers. Det bildades 1997 för att bedriva forskning, utveckling och utbildning i tillämpad informationsteknologi i samarbete med näringsliv, offentlig verksamhet, universitet och högskolor. Verksamheten finansieras huvudsakligen genom forskningsanslag från näringslivet och serviceavgifter från VIT-föreningens 20 medlemsföretag.

ser det befinner man sig i en vinnarvinnarsituation.

– Allt som görs på Viktoria är till gagn för informatik. Vad jag förstår så ligger informatiken vid GU högst i Sverige när det gäller antalet disputerade. Även internationellt ligger man väl till.

VAD HAN SYFTAR PÅ är att Viktoriainstitutet förser informatik med så kallade industridoktorander – företagsanställda som på delar av sin arbetstid bedriver avhandlingsarbete vid Viktoriainstitutet. Men eftersom institutet inte har någon examensrätt krävs att varje industridoktorand är antagen till någon forskarutbildning vid GU eller Chalmers. Det lyfter givetvis upp informatikens statistik över antalet disputerade, speciellt som man nu bara har en egen finansierad doktorandtjänst vid institutionen.

Kari Wahll håller med om att det är bra. Men statistik är inte allt.

– Problemet är att industridoktoranderna inte känner någon identitet med institutionen de representerar. Och hur är det ute i näringslivet? Uppläver man att det är Viktoriainstitutet eller GU man samarbetar med?

FÅR GU NÅGOT ERKÄNNANDE? I den första framlagda avhandlingen av en industridoktorand är det först i litteraturlistan som Göteborgs universitet nämns. Kari Wahll ser utvecklingen som oroande.

– Vi måste tänka på universitetets och samhällets bästa. GU är ju ett varumärke som garanterar vetenskaplig förankring. Forskare måste ta sitt ansvar och förlägga mer forskning vid institutionen för informatik. Informatik kan inte leva på anslag från grund- och forskarutbildningen.

Lars Nicklason

Sämre ekonomiskt resultat

DEN EKONOMISKA uppföljningen efter tre månader visar att Göteborgs universitet i år troligen kommer att redovisa ett sämre resultat än planerat. I prognosen för 2002 beräknas ett underskott på 24 miljoner kronor. En orsak är Holdingbolaget som fortsätter att gå med underskott, i år med 10 miljoner kronor.

– Holdingbolaget har tagit fram en åtgärdsplan för hur man ska vända utvecklingen. Bolaget kommer att skicka in en ansökan till regeringen med begäran om kapitaltillskott, säger GU:s ekonomichef Lars Nilsson.

Dessutom kommer det nya löneavtalet, som gäller från och med april, sannolikt att ytterligare spä på underskottet. Nämnderna har ombetts att redovisa hur det nya avtalet kan påverka budgeten.

Fler platser till GU

I VÅRBUDGETEN omfördelar regeringen cirka 144 miljoner kronor från lärosäten som bedöms få svårigheter att rekrytera tillräckligt många studenter till högskolor och universitet med högre söktryck. GU som har deklarerat att man kan ta emot fler studenter får nästan 12 miljoner kronor extra. Det motsvarar 200 nya helårsstudieplatser redan i år.

Enligt förslaget kommer fyra fakulteter att få ökat uppdrag.

Sahlgrenska akademien tilldelas fler platser till sjuksköterskeutbildningen, logopedutbildningen och det biomedicinska analytikerprogrammet.

Naturvetenskapliga fakulteten får fler platser på fristående kurser. Inom samhällsvetenskapliga fakulteten är det framför allt psykologprogrammet som får fler utbildningsplatser. Även Handelshögskolan ges ökat uppdrag.

Men de extra platserna räcker inte långt, bedömer budgetdirektör Per-Erik Eriksson.

– Vi har meddelat departementet att vi kan ta emot ytterligare 2 000 helårsstudieplatser fram till år 2006.

Populära stipendier

I ÅR VAR DET nio procent fler som sökte stipendier från Jubileumsfonden. Det totala antalet sökande uppgick till 191 och av dessa beviljades 83 personer pengar till forskarvistelse, studieresor eller forskning.

På grund av nedgången på börsen hade Jubileumsfonden mindre pengar att dela ut i år, lite drygt två miljoner kronor, varav 1,5 miljoner kronor delades ut inom Göteborgs universitets forskningsfond.

Lärarprotester mot Sahlgrenska akademien

Efter kritik från Högscoleverket har nu GU:s styrelse beslutat om ett nytt regelverk för Sahlgrenska akademien. Men samtliga lärarrepresentanter har reserverat sig mot beslutet och inte heller studenterna är nöjda.

DET VAR EFTER en anmälan i oktober förra året som HSV framförde anmärkningar mot Sahlgrenska akademins organisation. Det var konstruktionen med en akademistyreelse som ett beslutsorgan mellan GU:s styrelse och fakultetsnämnderna som HSV ansåg oförenlig med högskoleförfattningarna.

GU:s styrelse har nu ändrat i regelverket för att tillmötesgå Högscoleverket, som är tillsynsmyndighet när det gäller lagar och förordningar inom högskolevärlden.

Enligt det nya beslutet ska akademistyrelsen ligga under rektor i stället för under universitetsstyrelsen. Och förtydliganden görs så att det framgår att det är fakulteterna som har ansvar för forskning och forskarutbildning och att det är programnämnderna som ansvarar för grundutbildningen.

Men styrelsens lärarrepresentanter är inte nöjda med beslutet och reserverar sig med motiveringen att nämnderna endast får en symbolisk roll.

– Fakultetsnämnderna får bara ansvar för frågor direkt knutna till forskning och forskarutbildning på basnivån, medan beslut om resursfördelning ska fattas av akademistyrelsen, menar professor Margareta Wedborg, lärarrepresentant i styrelsen. Det innebär en kraftig urholkning av nämnderna,

något som inte är förenligt med högskoleförordningen. Ingen förstår heller egentligen hur den nya organisationen ska fungera. Det blir svårt att följa ärenden och veta vem som ska besluta om vad. Hela organisationen blir tungrodd och oklar.

I STÄLLET VILL lärarrepresentanterna att man ska göra så som HSV förordar i sitt utlåtande:

– Vi föreslår att man låter akademistyrelsen utgöras av en fakultetsnämnd och låter de nuvarande nämnderna bli sektionsnämnder. Även med en sådan akademistyreelse är det i enlighet med högskolelagen att ha samhällsrepresentanter som ledamöter. Dessutom kan man knyta en rådgivande nämnd med samhällsrepresentanter till akademien.

Även studenterna har synpunkter på den nya organisationen.

– Vi anser att ansvaret för resursfördelningen bör ligga på fakultets- och programnämnderna, säger studentrepresentanten Sara Stavås. Vi är också oroliga över hur det går med studentinflytandet. Inom övriga universitetet är GU:s styrelse högsta beslutande organ och där finns ju studenterna representerade. Men i det beslut som nu tagits kommer akademistyrelsen att ligga under rektor som ju inte har någon studentknuten till sig. Vi menar också att det är osäkert hur akademien är tänkt att fungera i framtiden och oklart vem som egentligen har ansvar för vad.

Eva Lundgren

Akademien får ansvar för ekonomi och personal

Det övergripande ansvaret för ekonomin kommer att ligga på akademistyrelsen. Men på fakultetsnivå blir det nämnderna som bestämmer. Det menar preses Göran Bondjers som har svårt att förstå lärarnas missnöje med det nya regelverket för Sahlgrenska akademien.

Det menar preses Göran Bondjers som har svårt att förstå lärarnas missnöje med det nya regelverket för Sahlgrenska akademien.

LÄRARNA RESERVERAR SIG mot den nya organisationen av Sahlgrenska akademien främst för att man anser att nämnderna enbart får en symbolisk roll i den nya organisationen. Ansvaret för ekonomi och personal kommer nämligen att ligga hos akademistyrelsen. Man menar också att organisationen blir byråkratisk och otydlig.

– Det stämmer att det övergripande ansvaret för hur resurserna ska fördelas mellan

de tre fakulteterna i akademien kommer att ligga hos akademistyrelsen, säger preses Göran Bondjers. Men hur ska man annars göra, det generella ansvaret måste ju ligga någonstans?

Men det är ändå nämnderna som står för hur uppdelningen av de medel de tillförs ska göras, menar Göran Bondjers.

– Jag tror att lärarna i styrelsen inte riktigt satt sig in i hur den nya organisationen ska fungera och att det är därför man reagerar så negativt. För det är intressant att lärarna inom akademien är positiva till förslaget och inte alls ser de här problemen. Men jag kan hålla med om att det nya förslaget är mindre klart än det ursprungliga var.

ÄVEN KOMMUNALRÅD Bengt Odlöw anser att den nya organisationen innebär den bästa lösning man kunnat komma fram till

och hoppas att HSV kommer att godkänna konstruktionen.

– Jag har fortfarande svårt att förstå varför man inte kunde acceptera den ursprungliga organisationen. Men eftersom HSV är tillsynsmyndighet måste vi ju acceptera det de kommer fram till. Om det nya regelverket för akademien inte får godkänt anser jag dock att vi måste gå till regeringen för att få gehör för våra synpunkter. Vi kan inte hålla på och ändra vårt regelverk hur många gånger som helst.

Högscoleverket ska nu granska den nya konstruktionen av Sahlgrenska akademien vilket kan ta tid. Blir man inte klar innan sommarledigheten kommer besked i slutet av augusti.

Bengt Odlöw vill gå till regeringen om akademien inte får godkänt.

Eva Lundgren

Nu finns över 2 000 bilder i GU:s bild databas!

Du behöver inte leta längre...

Hämta hem bilder på <http://cumulus.it.gu.se>

Det har inte blivit bättre

Löneskillnaderna mellan män och kvinnor består

Finns det diskriminerande löneskillnader mellan män och kvinnor vid GU? En ny lönekartläggning ger inget svar på frågan men visar att mäns och kvinnors arbeten värderas olika.

LÖNESKILLNADERNA mellan män och kvinnor vid GU är stora. Inte inom en och samma tjänstebemärkning, men sett över hela organisationen. Bland GU:s 5 000 anställda är kvinnors lön i medeltal 83 procent av männens.

– Det är snarare en bekräftelse än en upptäckt, säger arbetsrättsjurist Susanne Fransson, projektledare för Jämställda löner.

Men lönerevisionen i september 2001? Har inte den inneburit en minskning i löneskillnader mellan kvinnor och män?

– Nej, procentuellt räknat är löneskillnaderna, både på organisations- och fakultetsnivå, identiska före och efter lönerevisionen. Störst är skillnaden på Sahlgrenska akademien där kvinnors lön är 73 procent av männens och minst på Universitetsbiblioteket där kvinnorna tjänar lika mycket som männen.

– Det kan ha sina förklaringar. Inom Sahlgrenska akademien finns flera lågavlönade kvinnodominerade yrkesgrupper som till exempel laboratorieassistenter. På UB är man ganska få anställda, de flesta bibliotekarier och kvinnor med relativt låg lön.

DET ÄR OFTA MED argument som ”en laboratorieassistent kan ju inte ha samma lön som en professor” som löneskillnader mellan män och kvinnor legitimeras. Men sedan 1 januari förra året är sådana resonemang inte längre gångbara. Då trädde den nya jämställdhetslagen i kraft som ställer krav på analys och åtgärder av löneskillnader som har samband med kön. Inom tre år skall eventuella orättvisor åtgärdas. Nästa steg i projektet blir att jämföra yrkesgrupper sinsemellan.

– Jag är övertygad om att det finns andra mansdominerade grupper än professorer inom till exempel Sahlgrenska akademien som kan jämföras med laboratorieassistenter, säger Susanne Fransson och fortsätter:

– Man måste mäta arbetsuppgiftens värde, dess svårighetsgrad, ansvars- och inte minst utbildningskrav. Det kanske inte blir helt objektivt, men vi måste ändå göra ett försök och ha det som underlag för lönesättning. Det är möjligt att man kommer fram till att lönerna är rätt satta.

Från fackligt håll ser man arbetsvärderingen som en nödvändighet:

– Nu vet vi hur läget är, men utan resultaten från en mer detaljerad analys så har vi inte mycket

att komma med i lönerörelserna, säger Eva Sjögren, OFR-S.

Projektgruppen föreslår även en rad andra konkreta handlingsåtgärder. Bland annat en särskild utredning där universitetsbibliotekariens arbetsuppgifter jämförs med universitetsadjunktens.

– Det har egentligen inte med kön att göra eftersom det är en jämförelse mellan två kvinnodominerade grupper. Men det är ett krav från bibliotekarierna som GU faktiskt sagt ja till för länge sedan.

– Det är möjligt att man kommer fram till att adjunktens arbete är svårare, men jag har svårt att tänka mig att det motiverar hela löneskillnaden. Det är viktigt att utvärderingen görs av någon som kommer utifrån.

ETT ANNAT FÖRSLAG går ut på att GU under 2002 erbjuder deltidanställda (med stöd av lagen om anställningsskydd), i de delar av verksamheten där mycket mertidsurtag förekommer, anställning i ökad omfattning. Av lönekartläggningen framgår nämligen att kvinnor och män i lika hög grad är deltidanställda, men att kvinnorna arbetar mer i mycket högre grad.

– Det är faktiskt en upptäckt, om än inte så förvånande. Det stämmer med de antaganden som funnits, att deltidarbetande män oftare är engagerade i verksamheter vid sidan om universitetet, säger Susanne Fransson.

Det leder förstås tankarna till universitetets samverkan med det omgivande samhället och näringslivet. Hur många män respektive kvinnor är engagerade där? Undersökningar visar att när kommuner säljer ut rör det sig ofta om mansdominerade verksamheter som blir bolag i vilka lönerna höjs. Hur det är vid universitetet vet ingen.

KARTLÄGGNINGEN AVSLÖJAR också att löneskillnaden mellan kvinnor och män tycks öka ju fastare anställningen blir. Bland visstidsanställda, vilka utgör nästan hälften av GU:s anställda, är kvinnornas lön i medeltal 93 procent av männens.

– En förklaring är att det är speciella grupper, till exempel forskare och doktorander, som är visstidsanställda. Där tillämpas inte individuell lönesättning i någon högre grad och då blir inte skillnaderna så stora. Men vid individuell lönesättning får alltså män bättre lön. Vad beror det på?

– Man brukar skylla mäns höga löner på att det är marknaden som styr lönesättningen. Är det verkligen så? Man använder aldrig det argumentet för att motivera att en kvinna skall ha högre lön.

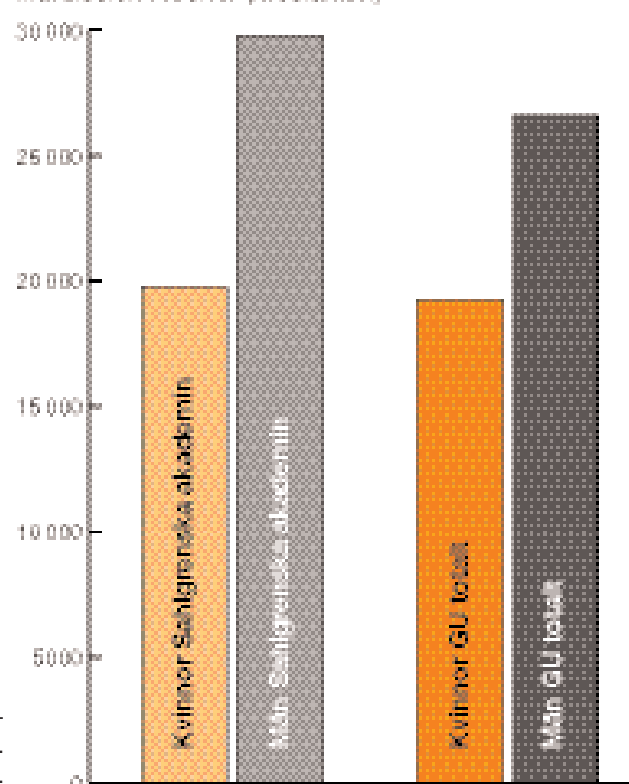
Lars Nicklason

FOTO: GÖRAN OLOFSSON/GU

Susanne Fransson, projektledare för Jämställda löner, menar att löneskillnaderna mellan kvinnor och män består, trots lönerevisionen.

Månadslön i kronor (medianlön)

Efter lönerevisionen 2001. Störst löneskillnad inom Sahlgrenska akademien, där kvinnors lön är 73 procent av männens. Vid GU totalt är kvinnors lön 83 procent av männens.

Valands rektor blir dekanus

HANS HEDBERG, Valands rektor, blir dekanus vid konstnärliga fakulteten. Han efterträder Bengt Olsson vars förordnande går ut 1 juli.

– Jag är glad och stolt över att ha blivit tillfrågad. Valet av mig är ett bejakande av nya perspektiv, säger Hans Hedberg.

Han syftar på att den konstnärliga fakulteten av tradition har letts av personer från Musikhögskolan. Valberedningen har därför medvetet sökt efter någon från bild och formområdet den här gången.

– Min ambition är dock att leda arbetet så neutralt som möjligt. Det är viktigt att vara bred och jag har ett stort amatörmässigt intresse för teater, opera och design.

Hans Hedberg kom till GU för två och ett halvt år sedan från en professur i fotografi vid Konstfack i Stockholm. Vid sidan av har han också arbetat som konstkritiker för tidningar som Index, Svenska Dagbladet och Göteborgs-Posten.

FOTO: GÖRAN OLSSON/NC

Hans Hedberg tar över som dekanus för konstnärliga fakulteten.

Amelia Adamo ny gästprofessor

CHEFREDAKTÖR AMELIA ADAMO blir ny gästprofessor i journalistik vid institutionen för journalistik och masskommunikation vid GU.

Amelia Adamo skapade kvinnotidningen Amelia 1995 och är i dag tidningens chefredaktör. Hon började sin journalistiska bana 1966 som reporter på Svensk Damtidning och har därefter arbetat på bland annat Husmodern, Vecko-Revyn och Aftonbladet. På Aftonbladet startade hon tidningens söndagsbilaga 1984 och fick Stora journalistpriset för bilagan 1986.

Fyra fakulteter tar över

När temanämnden läggs ner 1 juli i år ska all verksamhet placeras vid fyra fakulteter. Arbetsgruppens förslag har brett stöd – både av de berörda enheterna och av fakulteterna. En förutsättning är att tre ämnen får resurser för att bygga upp sin forskarutbildning.

EN ARBETSGRUPP med bland andra Birger Simonson och Lennart Weibull har på kort tid utrett temanämndens nedläggning och presenterat ett organisationsförslag som är väl förankrat.

– Det finns helt klart ett stort missnöje med nedläggningen av temanämnden. Många hade hoppats på en temafakultet, men vi har försökt att göra det bästa möjliga av situationen, säger Birger Simonson, prefekt vid institutionen för arbetsvetenskap.

Det är två utgångspunkter som ligger bakom förslaget. Det ena är att hålla ihop enheter som idag samarbetar mycket och det andra att försöka skapa en organisato-

risk form som underlättar och utvecklar tvärvetenskapligt samarbete.

I korthet föreslår arbetsgruppen att institutionen för arbetsvetenskap placeras vid utbildningsvetenskapliga fakulteten, att institutionen för genusvetenskap förs över till humaniora och att det bildas en ny institution under samhällsvetenskapliga fakulteten med humanekologi och regionala centrumbildningar.

Arbetsgruppen drar slutsatsen att de tre institutionerna behöver bidrag för att utvecklas.

– Vid dessa institutioner bedrivs grundutbildning och forskning. Problemet är att forskningen finansieras med externa medel och det gör det omöjligt att bygga upp egen forskarutbildning. Vi tycker att det är rimligt att GU:s ledning ger ett stöd för att ämnena ska kunna utvecklas och för att fakulteterna efter fyra år ska ta över ansvaret, säger Birger Simonson.

Dessutom anser han att rektors beslut om medfinansiering av centrum för forskningsetik är ett bra prejudikat.

Den totala kostnaden för omorganisationen beräknas till drygt 10 miljoner kronor, varav den största delen går till finansiering av professorer inom arbetsvetenskap, genusvetenskap och humanekologi.

Även de regionala centrumbildningarna är ganska positiva till omplaceringen.

– Vår verksamhet har inte någon naturlig hemvist på någon av nämnderna men eftersom vi måste välja ligger samhällsvetenskap närmast. Genom att gå samman får vi större styrka och det gör det lättare att bevara vårt oberoende, tror Sven Cederoth, vice ordförande i centrum för Sydasiastudier (CEAS).

Men han är ändå tveksam till arbetsgruppens utredning som på annat sätt missgynnar centrumbildningarna. Ingen av dessa utlovas stöd.

Vid tidningens pressläggning stod det klart att rektor skulle fatta beslut den 4 juni, trots protester från styrelsens lärarrepresentanter som menar att frågan egentligen borde avgöras av styrelsen.

Allan Eriksson

Fakta/Förslaget i korthet

Tre institutioner

- Institutionen för arbetsvetenskap flyttas till utbildningsvetenskapliga fakulteten. Till institutionsstyrelsen knyts ett vetenskapligt råd, vars ledamöter kommer från flera fakulteter. För att bygga upp forskarutbildning ansöks om bidrag på 900 000 kronor under fyra år.
- Institutionen för genusvetenskap flyttas till humanistiska fakulteten. Ny institutionsstyrelse med ledamöter från både humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna. Genusvetenskap föreslås få ett bidrag på närmare 900 000 kronor under fyra år.
- Institutionen för globala studier av människans villkor knyts till samhällsveten-

skapliga fakulteten. Ny institution bildas av verksamheter som idag ingår i "Världshuset": Avdelningen för humanekologi (institutionen för tvärvetenskapliga studier av människans villkor avvecklas därmed), Centrum för Mellanösternstudier, centrum för Afrikastudier och centrum för Asienstudier. Ny institutionsstyrelse bildas, respektive enhet representeras av en föreståndare. Även avdelningen för humanekologi bör, enligt arbetsgruppens förslag, få 900 000 kronor under fyra år för att finansiera sin professur.

Övriga enheter

- Centrum för studier av Ryssland och Östra Europa (CREES), som idag har nära

samarbete med centrum för Europaforskning (CERGU), knyts till samhällsvetenskapliga fakulteten.

- Kollegiet för språk, semantik, kognition, kommunikation, information och interaktion (SSKKII) placeras under humanistiska fakulteten.
- Centrum för gastroenterologisk forskning (CGF) förs över till Sahlgrenska akademien, där en avdelning för gastroforskning finns.
- Centrum för lukt och smak förs över till psykologiska institutionen.
- Museion – var denna verksamhet ska ligga tar inte arbetsgruppen ställning till. Särskild utredning behövs.

Gemensam grafisk profil för GU

Den tredje juni var det dags. Då lanserades äntligen det grafiska profilprogram som ska ge GU en enhetlig profil i syfte att stärka helheten men även delarna.

WWW.GU.SE/PROFIL/ – lägg adressen på minnet. För det är här all information om det grafiska profilprogrammet för Göteborgs universitet finns. Här står vilka färger logotypen ska ha och vilket typsnitt man ska använda i trycksaker. Och här kan man läsa hur de olika fakulteternas namn ska kombineras med Göteborgs universitet.

– För att underlätta användningen av profilen kan man ladda hem typsnitt och brevmallar från den här adressen, förklarar projektledare Tina Fernström. Vill man ha ytterligare information finns här även adres-

ser till kontaktpersoner vid varje fakultet som man kan vända sig till. Också dekanerna har information om vad som numera gäller när man ska producera grafiskt material inom GU.

Arbetet med en grafisk profil har pågått i många år och har försenats flera gånger, bland annat i samband med bildandet av Sahlgrenska akademien. Att man nu äntligen är klar innebär att GU kommer att få lättare att profilera sig och bli känt i omvärlden, utan att göra ett splittrat intryck.

– Det är främst två orsaker till att vi nu lanserar en grafisk profil för GU: Det innebär dels ett förenklande av den grafiska produktionen i och med att man på ett lätt sätt kan ladda hem rätt logotyper. Dels blir man tydligare som avsändare om man har en enhetlig profil. Alla ramleverantörer som

producerar tryckt material för GU kommer att arbeta efter det nya profilprogrammets riktlinjer. Broschyrer med information om vad som gäller har också skickas ut till alla anställda.

Formgivare för profilprogrammet är Anders Eurén.

– Det är tänkt att det här ska vara ett levande material, förklarar han. Blir det förändringar inom organisationen kommer även programmet att revideras på ett sätt som passar de nya villkoren.

Den som har kvar gamla brevpapper eller kuvert behöver dock inte kasta dessa.

– Profilprogrammet ska vara genomfört i sin helhet i och med utgången av år 2003, förklarar Tina Fernström. Fram till dess går det bra att använda sitt gamla material tills det tagit slut.

Fakulteter kritiska mot ny IT-nämnd

IT-universitetets organisationsfråga, som vållat stora bekymmer, har fått en lösning. Styrelsen har inrättat en särskild fakultetsnämnd för IT-universitetet.

Men även om lagstiftningen nu följs går fyra dekaner till hårt angrepp mot beslutet.

IT-UNIVERSITETETS organisation är en fråga som stötts och blötts många gånger. Kritiken mot förra förslaget att bilda ett gemensamt beslutsorgan har varit hård. Särskilt sedan det stod klart att avtalet mellan GU och Chalmers, enligt en intern juridisk rapport, stred mot högskolebestämmelserna.

Därefter fick planeringsdirektör Per-Erik Eriksson i uppdrag att arbeta fram ett förslag som låg i linje med bestämmelserna. Det beslut som styrelsen tagit anser han är den enda möjliga organisationen för att syssla med både utbildning och forskning.

Men det räcker inte, menar de fyra dekanerna Lennart Weibull, Rolf Wolff, Per-Olof Thång och Lennart Olausson som i en skrivelse till styrelsen protesterar mot beslutet.

– Varför skickades inte förslaget ut på remiss först, undrar Handelshögskolans rektor Rolf Wolff. Vi krävde en ordentlig konsekvensanalys och att alla parter skulle involveras. Det är anmärkningsvärt att det kravet inte beaktades av universitetets ledning.

Förslaget var en administrativ och byråkratisk konstruktion för att rädda en politiskt känslig situation, kritiserar de fyra dekanerna.

– IT-universitetet hade istället kunnat bli en institution vid en fakultet med en styrelse gemensam med Chalmers. Det hade varit förenligt med lagen men det skulle kanske inte innebära samma prestige om det blev en institution, säger Lennart Weibull på samhällsvetenskapliga fakulteten.

HANS FRÄMSTA INVÄNDNING

är att inrättandet av en nämnd är första steget mot att få full fakultetsstatus. Sedan kommer krav på fasta forskningsresurser och forskarutbildning, vilket kommer att kräva ytterligare ekonomiska satsningar, befarar Lennart Weibull.

– Det allvarliga problemet är att det inte är klart till vilket vetenskapsområde som IT-universitetet hör.

Nästa steg är att utlysa val till fakultetsnämnden. I förslaget står det att nämnden ska bestå av 11 personer, med bland annat lärare från GU och Chalmers. Men föreskriften är principiellt tveksam, påpekar

Lennart Weibull. Det går inte att garantera att så blir fallet: det är de röstberättigade lärarna som ska avgöra vilka företrädare de vill ha i nämnden. Det är inte självklart att lärare från Chalmers väljs in, även om valberedningen kan föreslå kandidater från Chalmers.

Men nämndens ansvarsområde har ännu inte specificerats utan utreds för tillfället. Den avgörande frågan är om nämnden ska ha ansvar för all IT-relaterad verksamhet vid GU eller bara gränsöverskridande IT-utbildningar på Lindholmen.

– För oss är det viktigt att det finns en klar och tydlig organisation att samarbeta med, som t ex har totalansvar för lokaler och utrustning. Att inrätta en fakultetsnämnd är ett sätt att kraftsamla kring IT-området, menar Per-Erik Eriksson. Sedan är det upp till styrelsen att tilldela IT-nämnden ett uppdrag till såväl grundutbildning som forskning och forskarutbildning

För att samordna besluten mellan GU och Chalmers ska ett informellt IT-råd bildas som är tänkt att fungera som ett samrådsorgan.

En konsekvens av beslutet är att avtalet

se vad som händer och vilka uppgifter som den nya nämnden får i organisationen, i förhållande till andra fakulteter och till Chalmers, säger Lennart Weibull, som också har svårt att se det meningsfulla i att IT-problematiken behandlas skild från annan verksamhet.

YTTERST HANDLAR DET OM resurser. Frågan är om den nya nämnden kommer att få fakultetsmedel för att bygga upp forskning och forskarutbildning. Det kan inte ske utan extra pengar från regeringen, menar Per-Erik Eriksson.

– Jag räknar med att det främst handlar om externa anslag. Eftersom fakultetsanslagen har urholkats de senaste åren blir det svårt att klara av framtidens utmaningar, inte minst med tanke på kommande pensionsavgångar och rekryteringsbehov.

KRITIKEN HANDLAR INTE OM ett motstånd mot IT-universitetet, förtydligar de fyra dekanerna, utan snarare om hur man ska organisera verksamheten.

– Vi vill istället arbeta för att skapa en organisatorisk lösning som både gagnar IT-

FOTO: GÖRAN OLSSON/GU

mellan GU och Chalmers måste arbetas om. I det gamla avtalet finns en önskan att bilda ett gemensamt aktiebolag, men detta är inte möjligt utan regeringens godkännande.

Dessutom har studenternas rättigheter hittills inte beaktats, menar Per-Erik Eriksson. Det handlar bland annat om att se över kursplaner och examensfrågor.

En viktig fråga för dekanerna är att den nya nämndens ansvar klart tydliggörs.

– Som det ser ut idag kan den nya nämnden få ansvar för allt. Det tråkiga är att vi har ställts inför ett fait accompli. Nu får vi

universitetet och Göteborgs universitet i stort. Det gäller att hantera en sådan här fråga på rätt sätt och att komma fram till ett förslag som är väl genomtänkt och förankrat. Problemet är att man aldrig tog sig tid för det, säger Rolf Wolff.

Allan Eriksson

Populära IT-utbildningar

IT-UNIVERSITETET har fått sammanlagt 565 förstahandsökande till sina nio nya påbyggnadsutbildningar. Det innebär drygt två kandidater per plats. Den mest sökta utbildningen är Art and Technology som fick hela 122 sökande till trettiot platser. Men också Intelligent Systems Design, Mobil Informatik och Business Technology har fått många sökande.

– Intresset är alltså större i år än förra året, trots att vi bara gått ut med lokal antagning, säger biträdande projektledare Ann Strömberg. Också det nya kandidatprogrammet är eftertraktat – 153 personer har sökt till sextio platser.

Att IT-universitetet gör så bra ifrån sig beror bland annat på att man satsat mycket på information både i skolorna och på Universeum.

Allt fler sökande

INFÖR HÖSTTERMINEN är det totalt 28 800 som söker kurser vid GU, vilket innebär en ökning med åtta procent jämfört med förra året. Det tyder på att intresset att läsa vidare ökar efter flera års minskning.

– Trendbrottet kom redan i våras, men inför hösten är det en statistiskt säkerställd ökning. En viktig anledning är den försämrade arbetsmarknaden, en annan att alla numera talar om vikten av högre utbildning, säger Bertil Rahmn, vikarierande chef för avdelningen för studentfrågor.

För den största ökningen i landet står Borås Högskola som har fått 15 procent fler anmälningar, men av de stora universiteten ligger GU i topp med sina åtta procent.

Bertil Rahmn tror det beror på att GU är ett utpräglat kursuniversitet med ett brett utbud av olika utbildningar.

Höstens populäraste kurser vid GU (antalet sökande):

- 1 Psykologi: grundkurs, 20p, (1936)
- 2 Företagsekonomi: grundkurs, 20p (1895)
- 3 Handelsrätt: grundläggande kurs, 10p (1480)
- 4 Statsvetenskap: grundkurs, 20p (1449)
- 5 Engelska: grundkurs, 20p (1382)
- 6 Sociologi: grundkurs, 20p (1340)
- 7 Nationalekonomi: grundkurs, 20p (1325)
- 8 Företagsekonomi: grundkurs, 40p (1225)
- 9 Internationella relationer: grundkurs, 20p (1222)
- 10 Medie- o kommunikationsvetenskap: grundkurs, 20p (1193)

Makt. GU kräver ökad frihet och klagar på detaljstyrning. Samtidigt hårdnar kampen om resurser.

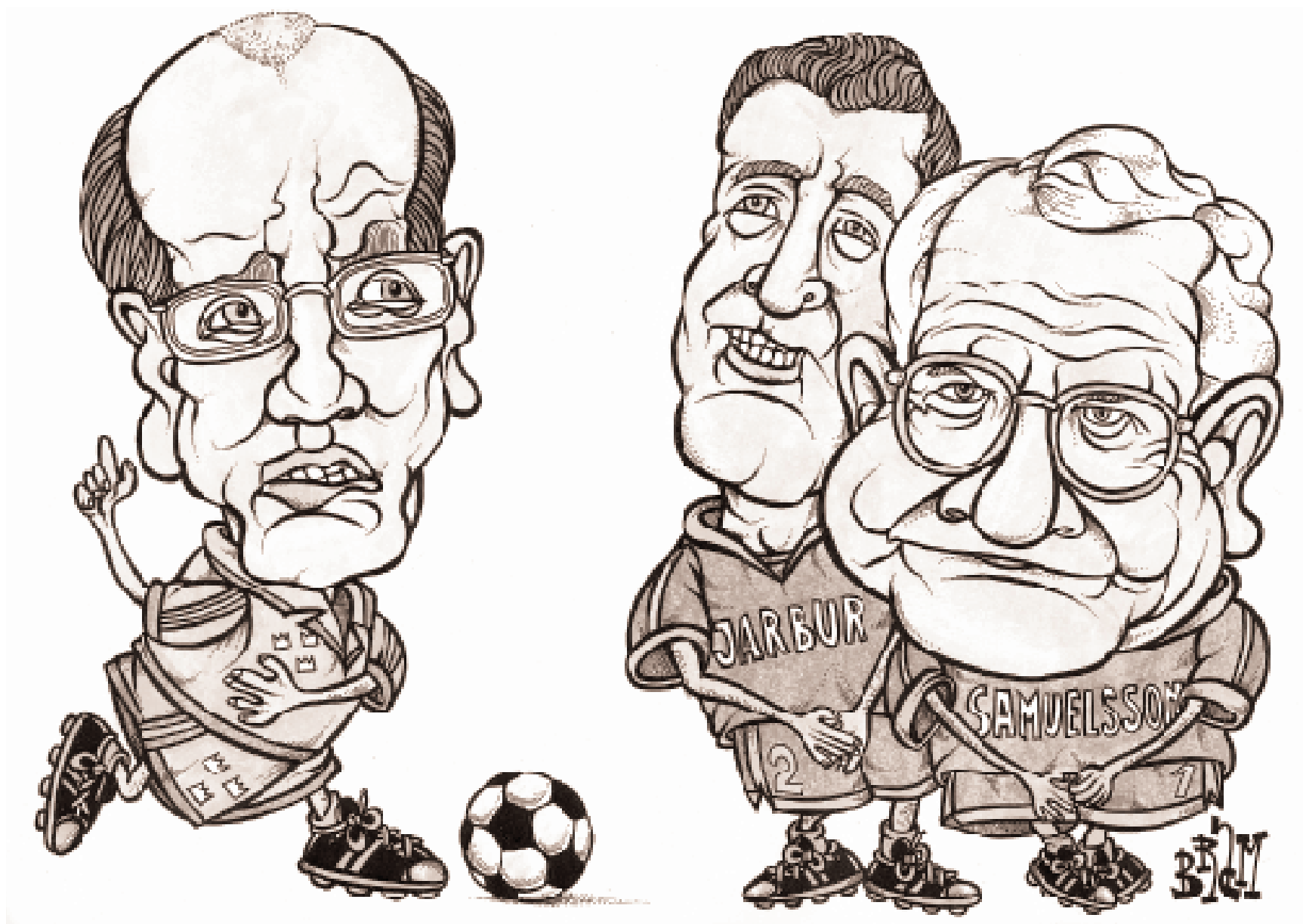

ILLUSTRATION: MARIO BRANCAGLIONI

Östros straffar universitetet

Statsmakternas oförmåga att förstå den verklighet de olika lärosätena befinner sig i, förenat med en olycklig blandning av regel- och resultatstyrning – det menar universitetsdirektör Björn Järbur är orsaken till många av de problem som drabbar högskolan ►►

Det är universitetens fel att statsmakterna styr

► **FÖR ATT FÅ RESURSER** måste universiteten visa på resultat. Men samtidigt har man inte den frihet som krävs för att resultaten ska bli verklighet. Så säger Björn Järbur som efterlyser större förståelse från statsmakterna sida för de olika lärosätenas skilda förutsättningar.

– Man har till exempel bestämt att alla lärutbildningar i landet ska ha samma organisation. Men Lärarhögskolan i Stockholm har ju bara lärutbildning medan GU erbjuder ett stort antal program och kurser varav lärutbildningen bara är en del. Det är svårt att förstå varför man inte kan ta hänsyn till att detta förstås innebär olika förutsättningar. Även regionala skillnader finns mellan lärosätena som får betydelse för hur vi anordnar kurser och utbildningar. I norra Bohuslän har GU till exempel stor framgång med distansutbildningar för lärare. Den form vi hittat passar just här, men skulle kanske inte fungera i Norrland eller Skåne. De olika högskolorna borde få pröva sig fram i högre utsträckning i stället för att tvingas in i en enda form för all utbildning.

ÄVEN NÄR DET gäller forskning är Björn Järbur kritisk till att anslagen styrs över från fakulteterna till olika projekt.

– Vi får hela tiden en mer och mer detaljerad reglering som undergräver tankarna i 1993-års reform, som ju innebar en stor frihet för universiteten och högskolorna. Statsmakterna borde bestämma sig – antingen satsar man på högskolor som försöker göra så bra resultat som möjligt utifrån de resurser man har – eller så går man tillbaka till det gamla systemet där vi som arbetar här bara är tjänstemän som effektuerar det som regeringen i sin allvishet beslutat om.

Professor Susanne Holmgren, vice ordförande i Vetenskapsrådet, håller med om att statsmakterna styr och ställer när det gäller den forskning universiteten borde satsa på.

– Litar man inte på att vi själva kan plocka fram och identifiera det som är bäst? Självklart vill regering och riksdag att universiteten ska tillgodose samhällets behov men för att göra det är det snarare mer medel än detaljstyrning som behövs. Universiteten borde ha åtminstone så mycket pengar att varje lektor kunde bedriva sin basforskning. Dessutom behövs självklart även ett nationellt organ som identifierar och stöder kvalitetsforskning utöver basnivån för satsningar på speciellt intressant eller, från samhällets synvinkel, värdefull forskning.

ATT STATMAKTERNA trots allt kan ha visst fog för sin skepsis när det gäller universitetens förmåga att svara på samhällets behov är något som Björn Järbur dock inte vill förneka:

– Universitetet har en gammaldags struktur som gör det svårt att omprioritera och göra de nysatsningar som samhällets representanter kan ha skäl att förvänta sig av oss. Men även om vi delvis har oss själva att skylta borde vi, när vi trots allt försöker leva upp till samhällets krav, få tillgång till de verktyg vi behöver.

Eva Lundgren

Att statsmakterna alltmer skulle försöka inskränka universitetens och högskolornas frihet är något som Agneta Bladh, statssekreterare vid Utbildningsdepartementet, inte kan hålla med om. Utom i ett fall: Lärarutbildningarna.

Men där har lärosätena sig själva att skylla, menar hon.

– **SAMVERKAN OCH PROFILERING** – det är två ord vi gärna ser att universitet och högskolor funderar över, säger statssekreterare Agneta Bladh vid Utbildningsdepartementet. Det är för att stimulera samverkan mellan universiteten och de mindre högskolorna när det gäller forskarutbildning som vi satsat på sexton nya forskarskolor. Det handlar inte om att regering och riksdag vill styra forskningen utan om att stimulera till samarbete. Det fungerar ofta inte av sig självt, därför vill vi stötta det här. När forskarskolornas första period är över hoppas vi att samarbetet fortsätter och att man lärt sig arbeta på ett nytt sätt.

Genom att ge medel till nättuniversitetet och öppna högskolan kan statsmakterna styra högskolan. Och forskningsmedel till Vetenskapsrådet hör till de satsningar regeringen gör i stället för att ge pengar direkt till universiteten.

– När det gäller öppna högskolan handlar det bland annat om 120 miljoner kronor till rekrytering fördelade på tre år. Förutom dessa medel fick högskolorna 70 miljoner kronor förra hösten för rekryteringsinsatser. Vi gör alltså båda delarna – ger pengar som direkt går till lärosätena samtidigt som vi försöker stimulera till nya sätt att tänka och locka fram annorlunda idéer.

Att forskningspengar går till Vetenskapsrådet i stället för direkt till universi-

teten är angeläget samtidigt som det naturligtvis kan medföra vissa problem, medger Agneta Bladh.

– Visst tar det tid och kraft både att söka anslag och att bedöma dem. Och balansen mellan interna och externa medel är en viktig fråga att diskutera.

Agneta Bladh, statssekreterare vid Utbildningsdepartementet

Men själva principen för Vetenskapsrådet – att forskare granskar forskare – den tror jag är viktig om vi ska kunna bedriva forskning av högsta klass i Sverige. Men departementet ser gärna att Vetenskapsrådets medel i ökad utsträckning går till forskarmiljöer i stället för till projekt för enskilda forskare.

Drygt sex miljarder kronor per år satsar regering och riksdag på forskningsanslag som går direkt till universitet och högskolor. Det anser Agneta Bladh visar att statsmakterna har stor tillit till lärosätenas förmåga.

– Men ibland måste regering och riksdag styra och ett exempel är lärutbild-

ningarna. Forskaranknytningen har knappt ökat på tjugofem år och till slut måste statsmakterna göra något. Att man beslutat om ett särskilt organ för lärutbildningarna är en extraordinär åtgärd, normalt reglerar inte statsmakterna på det här sättet. Vi är medvetna om den irritation som finns ute på universitet och högskolor och kanske finns det bättre lösningar vid olika lärosäten. Men lärutbildningarna är alltså en fråga där universitet och högskolor inte gjort de forskningsinsatser som behövs för att utbildningen ska hålla hög kvalitet.

DET HÅLLER DEKANUS Lennart Weibull vid samhällsvetenskapliga institutionen delvis med om.

– Den ökade autonomi vi fick 1993 har vi inte riktigt klarat av. Det fanns en förväntan att de skulle ske en ökad profilering, men universiteten är inte särskilt bra på att prioritera. Samtidigt finns även andra faktorer som påverkar statsmakternas intresse att styra. I goda tider finns det gott om pengar, då vill man gärna vara med och påverka. I sämre tider kan det vara behagligt att låta myndigheterna själva ta besvärliga beslut.

– Men även om friheten är något mindre i dag än den var för sju, åtta år sedan är den ändå enorm om man ser femton år tillbaka. Det stora problemet för lärosätena i dag är inte statsmakternas styrning i sig utan att regering och riksdag vill att universiteten ska göra så mycket utan att det sker en motsvarande ökning av resurser. Det gäller att hinna med allt, studenter, undervisning, administration, så tid för eftertanke eller allmänna idéer finns knappt längre. Att vara en kreativ forskare under sådana omständigheter är inte lätt.

Eva Lundgren

Bakgrund / Från detaljstyrning till frihet

Fram till högskolereformen 1977 var universitet och högskolor hårt regelstyrda.

Alla beslut som rörde högskolan var tvungna att gå via regeringen, vare sig det gällde vilka ämnen lärosätet fick ha eller vilka personer som skulle anställas, från professorer till administrativ personal. 1977-års reform gav något större frihet men fortfarande var det regeringen som bestämde till exempel om en professor skulle tillsättas.

1993-års reform innebär att högskolorna själva får bestämma det mesta när det gäller organisation, utbildningsutbud samt inrättning och tillsättning av tjänster.

Men friheten begränsas av en ekonomisk verklighet där fakultetsmedlen blir alltmer urholkade. De nya pengar som regeringen satsar på högskolan går i hög utsträckning till Vetenskapsrådet, som visserligen är forskarstyrt men där pengarna ändå är uppboundna på olika sätt. Regeringen satsar också på olika projekt som nättuniversitetet och öppna högskolan och på forskarskolor. Många företrädare för universitetet oroas av en trend där statsmakterna tar tillbaka allt mer av högskolans frihet.

Just för Göteborgs universitet är frihetsaspekten av särskild betydelse. Då

Göteborgs högskola invigdes 1891 var det som en reaktion mot de konservativa universiteten i Uppsala och Lund. Man ville skapa en institution för fria studier utan examina, där man inte heller skulle behöva studentexamen för att få tillträde till undervisningen. Även om Göteborgs Högskola, som från 1954 omvandlades till Göteborgs universitet, aldrig blev just så fritt som var tänkt från början, lever ändå vissa av de frisinna idéerna kvar. Så har till exempel Göteborgs universitet med sin Vetenskapsfestival och sin Universitetets Vecka en levande tradition av populärvetenskaplig verksamhet.

”Ett slöseri med pengar och tid”

Högskoleverket vet inte hur man utvärderar

Oprofessionellt och slumpmässigt. Icke trovärdigt. Från flera håll vid GU riktas skarp kritik mot Högskoleverkets utredningar.

Grundläggande utvärderingskompetens saknas, menar Kent Asp, prefekt vid institutionen för medie- och kommunikationsvetenskap.

RESULTATET HAR KENT ASP inte mycket att invända mot. Medie- och kommunikationsvetenskap i Göteborg fick gott betyg av Högskoleverket. Men han frågar sig vad det är värt. Har man inte någon respekt för utvärderarnas arbete kan man varken ta till sig positiv eller negativ kritik.

– Högskoleverkets utvärdering har snabbt urholkats på sin betydelse. Det är synd. Utvärderingar är bra. Men är de inte professionellt gjorda är de bara slöseri med tid.

Högskoleverket saknar helt enkla resurser för att klara av den stora uppgift man tagit på sig, menar Kent Asp. Det finns brister i organisationen och den personal som har snabbkryterats för utvärderingarna saknar grundläggande kunskaper om högskolesystemet och dess lagar. Än mindre vet de hur man gör utredningar.

– Frågorna de ställde under den halvdag de besökte oss avslöjade hur lite de kunde. Det var sorgligt att se.

EN PILOTSTUDIE BORDE HA GJORTS för att få fram ett lämpligt och precist utvärderingsinstrument, menar Kent Asp. Inte minst för att olika institutioners resultat skulle bli jämförbara med varandra. Som det ser ut idag är utvärderingarna alldeles för spretiga och slumpmässiga och det obligatoriska dagsbesöket kan därför få för stor genomslagskraft.

– De gav överhuvud taget ett förvirrat intryck. Papper skickades fel, jag som prefekt fick ingen information, man förberedde inte dagsbesöket och så vidare.

Istället blev analysarbetet av medie- och kommunikationsvetenskap vid GU beroende av bedömargruppen, speciellt av en person som, enligt Kent Asp, räddade hela utvärderingen.

– Det kan ju inte vara meningen att en utvärderare skall lägga ner hela sin själ i detta. Men så var det här. Vad jag förstår skrev hon merparten av rapporten.

Kent Asp förmodar att man på Högskoleverket är

Kent Asp förmodar att HSV har haft bråttom och inte hunnit skaffa fram rätt kompetens.

medveten om situationen, att man har haft för bråttom och inte hunnit skaffa fram rätt kompetens.

– Jag tycker att man borde erkänna att man inte rör i land med detta. Annars är risken stor att de bränt sina skepp inför framtida uppföljningar.

KERSTIN NORÉN VID INSTITUTIONEN för svenska språket har liknande erfarenheter, men hon vill inte skälla, snarare bara konstatera att Högskoleverkets personal inte är så insatta som de borde vara.

– Det är därför folk blir irriterade och inte har för-

ståelse för utvärderingarnas resultat. Men allt är inte Högskoleverkets fel. Det är ju trots allt underställt ett departement, säger hon och undrar:

– Varför hade man så bråttom med utvärderingarna? Varför kunde man inte väntat ett år och utbildat sin nyanställda personal?

Lars Nicklason

Godtycklig bedömning av företagsekonomi

VID FÖRETAGSEKONOMISKA INSTITUTIONEN ifrågasätter man också Högskoleverkets sätt att arbeta. Prefekt Olov Olsson var under utredningsprocessen kritisk till de variabler som ingick i självvärderingen och hur de mättes.

– Högskoleverkets utvärdering diskuterar vissa frågor för närsynt och i byråkratiska termer. De anser att landets utbildningar i företagsekonomi har expanderat för kraftigt i förhållande till lärarkapaciteten och att detta skapar kvalitetsproblem. Men under den senaste fem-

årsperioden har företagsekonomiska institutionen vid GU haft en närmast oförändrad volym av helårsstudieplatser, medan antalet lärare har ökat, liksom andelen disputerade, docentkompetenta och professorskompetenta lärare. Detta nämns överhuvudtaget inte i utvärderingen.

Uppgifter läggs godtyckligt till eller dras ifrån. Resultatet blir att utvärderade institutioner inte känner igen sig. Och efter att ha lagt ner mycket tid och kraft, utan resurstillskott, på självvärderingsarbete blir besvikelsen givetvis stor. Speciellt om man som på företagsekon-

miska institutionen fick omdömet ”ointresserade av utvärderingsuppdraget”.

– Jag vet inte var de har fått det ifrån. Jag håller ju själv på att forska kring sådana här redovisningssystem och utvärderingar och tycker givetvis att Högskoleverkets arbete är intressant och viktigt. Men det är också mitt ansvar som prefekt att påtala brister i sådana system som skall styra vår verksamhet, säger Olov Olsson.

Lars Nicklason

Småämnen dömda på förhand

Högskoleverket riktar godtycklig kritik mot lägsta nivån. Istället borde man ifrågasätta resurstilldelningssystemet. Det menar flera ämnesföreträdare vid GU.

LATINÄMNET VID GU fick underkänt i Högskoleverkets utvärdering i vintras. Grundutbildningen fick allvarliga anmärkningar medan forskarutbildningens examensrätt ifrågasattes. Bo-Lennart Eklund, professor i nygrekiska vid avdelningen för klassiska språk och nygrekiska, undrar varför.

– Bedömgargruppen gjorde en ganska korrekt beskrivning av vår situation. De klassiska språken har begränsade lärarresurser. Men de poängterar att problemen orsakas av förhållanden utanför vår kontroll, som statsmakternas politik och arbetsmarknadens efterfrågan.

Man skriver till exempel att det nya systemet med krav på full finansiering av doktorander hotar de klassiska språkens existens. Vidare att dessa ofta hamnar skevt i resurstilldelningen vid grundutbildningen eftersom de ofta tjänar som typiska ”biämnen” för studenterna. Detta resonemang ignoreras av Högskoleverket, menar Bo-Lennart Eklund.

– Ser HSV som sin uppgift att göra sig av med olönsamma småämnen? Eller vill man tumma på universitetens självbestämmande och beröva dem examensrätten på några orter och på sätt åstadkomma en koncentration av ämnet till ett lärosäte? I så fall är det rätt beslut man tagit.

MEN OM HÖGSKOLEVERKET vill uppmuntra mångfald är man snett ute.

Bo-Lennart Eklund tycker istället att man med skärpa borde framhålla för regeringen att den nuvarande tilldelningspolitiken, som med sitt snäva företagsekonomiska nyttotänkande, urholkar den högre utbildningen och forskningen i Sverige.

– Tilldelningssystemet med anslag per student är fullkomligt vettlöst. Det betyder att regeringen anser att det är dubbelt så dyrt att undervisa 20 studenter som tio. Skulle detta resonemang tillämpas av SAS, skulle ett halvtomt plan bli tvunget att ta sig till sin destination på halv tank.

NÅGON NY KVALITETSHÖJANDE policy, som Högskoleverket vill att man skall utforma till 1 september, ser han inte som möjlig i dagens läge. Lennart Hjalmarsson, professor vid institutionen för nationalekonomi, har full förståelse för det.

– Oavsett resursfördelningssystem så kommer GU aldrig att kunna lösa problematiken med småspråken. Det finns helt enkelt fler än vad regeringen vill finansiera.

Men han efterlyser ändå en analys som svarar på frågan: Vad händer när en institution anpassar sig till ett resurssystem?

En konsekvens blir till exempel att man bedriver massundervisning på A-nivå för att finansiera dyrare kurser på C- och D-nivå. Något som både national- och företagsekonomi vid GU har kritiserats för.

– Jag instämmer helt med Högskoleverket. Vi borde ha mindre studentgrupper. Men som det ser ut idag är massundervisningen en logisk effekt av resursfördelningsmodellen.

I UTVÄRDERINGEN AV latin, grekiska och nygrekiska skriver bedömgargruppen just att ”denna marknadsmodell bör ses över och förändras”. Men Högskoleverket väljer att stirra sig blint på det fastställda direktivet ”minst två heltidsanställda disputerade lektorer vid utbildningen – annars underkänt” när man gör sin bedömning, menar Bo-Lennart Eklund.

Latin vid GU har bara en professor.

– Men han får genomgående beröm för sina insatser i rapporten. Och ”professorns imponerande engagemang och arbetsinsats” gäller förstås inte bara grundutbildningen, utan också hans arbete med att upprätthålla en fungerade forskarutbildning.

Bo-Lennart Eklund tycker att Högskoleverket resonerar ologiskt och osakligt. Enligt honom är latinet det ämne som fungerar bäst och mest problemfritt inom avdelningen.

Lars Nicklason

Professor Bo-Lennart Eklund anser att den nuvarande politiken urholkar den högre utbildningen i Sverige.

enkät ▾

Har du förtroende för Högskoleverkets utvärderingar?

Jens Christian Berlin, vice ordförande för Sveriges förenade studentkårer:

– Ja, det har jag definitivt. HSV agerar självständigt från universitet och högskolor. Det tycker jag är bra. Men enskilda utvärderingar kan ju alltid diskuteras.

Bengt-Ove Boström, vicerektor för kvalitetsfrågor:

– Ja. Samtidigt omgärdas utvärderingarna av ett antal problem. De tar en hel del resurser och bedömningen av vissa enskilda utbildningar kan också ifrågasättas. Men jag tror ändå att nettot är positivt. Förhoppningsvis skalas mycket av bekymren bort under utvärderingarnas första sexårsperiod.

Lennart Olausson, dekanus vid humanistiska fakulteten:

– Svår fråga. Tveksamt. Vad gäller utvärderingen av de klassiska språken så har jag inga synpunkter på bedömgargruppens arbete. Men tyvärr finns det inget samband mellan deras kvalitativa bedömning och det som HSV kommer fram till i rapporten. HSV går där efter egna kriterier vilket får hela utvärderingsarbetet att framstå som onödigt. Det har rubbat mitt förtroende för HSV.

Ann-Mari Svennerholm, vicerektor för jämlikhets- och jämställdhetsfrågor:

– Ja, generellt. Vissa saker gör de jättebra, men ibland lägger de sig i för mycket. När det gäller utvärderingarna är det omöjligt för HSV att besitta en full ämneskompetens. De säger sig självt att man hamnar snett ibland. Men jag tycker att det är bra att det finns ett övergripande organ som bevakar universiteten.

Universiteten ovana vid kritik

Högskoleverket tillbakavisar kritiken från Göteborgs universitet. Personalen är kompetent, utvärderingarna är väl genomförda och visst diskuteras resursfördelningssystemets betydelse för kvaliteten i rapporterna.

– **SJÄLVKLART ÄR** till exempel massundervisning en effekt av resurstilldelningssystemet. Vi låtsas inte som något annat utan lyfter tvärtom fram det. I slutet av vår skrift *Hur har det gått?* som sammanfattar kvalitetsgranskningarna från 2001 finns ett kapitel, ”Till regeringen”, där vi pekar på flera behov av regeringsinsatser för att motverka sådana oönskade effekter, säger Sigbrit Franke, universitetskansler på Högskoleverket.

Men det innebär inte att universiteten slipper undan kritik, förklarar hon. Trots allt är styrsättet sådant att lärosätena själva ansvarar för hur resurserna fördelas. Högskoleverket kan inte i varje enskilt fall gå till departementet och kräva att den och den institutionen behöver pengar.

– Men vi för givetvis en dialog med dem som har synpunkter på utvärderingarna. Vi har uppföljningskonferenser några månader efter att resultaten presenterats.

Eventuella ”heta känslor” har då dämpats, man har hunnit ta till sig kritiken och fört diskussioner kring hur problem skall åtgärdas.

– Vi har utvärderat högskolor länge men universiteten är ovana vid att få kritik. Det är klart att de knorrar.

Sigbrit Franke har dock förståelse för att man är irriterad över att arbetet med självvärderingarna får bekostas av institutionerna själva. Under hela 90-talet har reformer genomförts som i princip inneburit mer uppgifter utan att resurser tillkommit, resonerar hon.

– Men samtidigt borde det vara ett naturligt inslag att reflektera över sin egen verksamhet, att se över lärarnas situation.

”**Man skyller alltid på bedömare och metod vid negativt resultat**

Ragnhild Nitzler, HSV

KRITIKEN ATT Högskoleverkets personal skulle vara inkompetent och oproffsig tar hon med absolut ro.

– Vi har ju ett rådgivande råd där några av de stora pojkarna och flickorna på området i världen sitter. Och

de är ganska imponerade. Sedan har vi också anlitat en svensk forskargrupp som följer upp våra utredningar och gör intervjuer på lärosätena. Båda grupperna kommer med konstruktiv kritik och vi är öppna för synpunkter, säger Sigbrit Franke och fortsätter:

– När det gäller vår egen personal så är den mycket välmeriterad och vi ger hela tiden internutbildning. Jag känner inte alls igen den bild man ger av oss vid Göteborgs universitet. Det brukar vara bedömargruppens kompetens som ifrågasätts när våra utredningar får kritik. Och den är ju de granskade universiteten själva med och utser.

Det är institutionens självvärdering tillsammans med intrycken från bedömargruppens platsbesök som utgör grunden för den slutliga utvärderingsrapporten. Och tjänstemännen på Högskoleverket går aldrig mot bedömargruppens beslut, förklarar Högskoleverkets Jana Hejzlar som varit projektledare för utvärderingen av ämnena företagsekonomi och nationalekonomi.

Men är en dag tillräckligt?

– Det beror på institutionernas storlek. Tre dagar kanske inte heller räcker. Men här handlar det om att besöka 25 orter med mycket upptagna människor.

Finns det då inte en risk att intrycken blir slumpmässiga? Företagsekonomiska institutionen riktar till exempel kritik mot Högskoleverket för att godtyckligt döma ut institutionen som ointresserad av att såväl tillhöra Göteborgs universitet som att delta i utvärderingsarbetet.

– Det får bedömargruppen stå för. Men jag är säker på att det inte är något man bara hittat på. Framgår det inte av självvärderingen så kan man ha fått höra det av studenter eller lärare på plats.

Även Högskoleverkets Ragnhild Nitzler tar kritiken med en nypa salt. Hon menar att man alltid skyller på bedömare och metod vid negativa resultat. När det gäller latinets forskarutbildning vid GU så tycker hon att man tydligt kan se hur ansträngd den ende lärarens situation är.

– Det är ett sårbart system. Är läraren sjuk, rasar alltihop. Sedan kan man förstås fråga sig om det är vettigt att fördela småämnena över fyra universitet när man kan kraftsamla allt i ett, säger Ragnhild Nitzler.

Lars Nicklason

Fakta /Så här går utvärderingen till

Högskoleverkets utvärderingar består av tre delar:

En självvärdering som institutionen gör på egen hand, en extern bedömning, som görs av Högskoleverket, samt uppföljning.

I arbetet med den externa bedömningen har Högskoleverket företrätt av en bedömargrupp som utsetts av de utvärderade universiteten. Bedömargruppen har gjort ett platsbesök på lärosätet och utarbetat rapporten.

De utbildningar som får sin examensrätt ifrågasatt har ett år på sig att komma till rätta med de problem man har. Andra åtgärder, för mindre alarmerande brister, skall vidtas senast tre år efter avslutad utvärdering.

Första steget efter rapporten är en så kallad återföringskonferens då bedömargruppen och institutionspersonal från hela landet träffas för att diskutera och fundera över slutsatserna.

Universiteten kan inte komma undan så lätt. Varje lärosäte ansvarar för hur resurser ska fördelas, menar Sigbrit Franke, universitetskansler på HSV.

Den externa styrningen av forskningen destruktiv

I **DET SENASTE NUMRET** av GU Journalen ägnas ett helt uppslag åt temat "Forskningsfinansiering". Vad diskussionen framförallt handlar om är forskningens ökande beroende av externa finansiärer. Även om varierande synpunkter på det systemet kommer fram i artikeln, blir det huvudsakliga intrycket att läget är ganska gott. Det är naturligtvis jobbigt för forskarna att skriva ansökningar, men denna olägenhet vägs upp av de fördelar som konkurrensen ger genom att resurserna dirigeras till de bästa forskarna. Med den här artikeln vill jag istället hävda att systemet, som i sin nuvarande extrema form är ganska nytt, i själva verket är till stor skada för forskningen, och då särskilt grundforskningen.

Debatt

OMFATTNINGEN AV DEN externfinansierade forskningen vid våra universitet och högskolor är nu mycket stor. För t ex Chalmers stod de externa bidragen förra året för 41 procent av de totala intäkterna (alltså även inbegripet betalningen för undervisningen). Dessa pengar kommer från en mängd håll: industrin, EU-projekt, forskningsråd och olika forskningsstiftelser. Speciellt spelar de forskningsstiftelser som i början av 90-talet bildades med medel från de gamla löntagarfonderna en viktig roll. Ett av de mer bisarra inslagen i den floran, KK-stiftelsen, hade förra året ensam en budget som var väsentligt större än Vetenskapsrådets projektbidrag till all naturvetenskaplig och teknisk forskning i landet. Inte konstigt då att regeringen är ovillig att öka den fakultetsfinansierade forskningen. Det finns ju så många andra brunnar att ösa ur och konkurrensen mellan olika sökande måste ju förbättra kvalitén.

Redan tanken att ekonomistyrning leder till bättre kvalitet är emellertid ganska problematisk. En jämförelse med utbudet i våra kommersiella TV-kanaler, eller med den nordamerikanska filmindustrin, visar tydligt att idén har sina begränsningar. Det stora problemet är den styrning av forskningens inriktning som anslagsgivarna utövar.

DET FÖRSTA KRITERIET för att man skall få ett bidrag från någon finansiär är inte kvaliteten på forskningen, utan att man sysslar med något som någon finansiär vill stöja. Vid den institution där jag själv är verksam kan vi idag få anslag till t ex industrimatematik, beräkningsmatematik, matematikdidaktik eller kanske finansmatematik, men knappast alls till matematik-matematik. Den väsentligen enda finansiären av grundforskning i matematik, Vetenskapsrådet, delade förra året ut sex projektbidrag i ren matematik i hela landet (varav för övrigt två gick till Göteborg).

Denna styrning av forskningen accentueras av ett annat faktum: den externa finansieringen är nästan aldrig fullständig, utan kräver motfinansiering med fakultetsmedel. Medan de reella totala overheadkostnaderna kanske är närmare 60 procent, så får t ex ett EU-projekt bara belastas med 20 procent i OH-kostnader. Motsvarande siffra för Vetenskapsrådet är 30 procent och att döma av ett nyligen inkommet brev från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, så kommer KAW i fortsättningen att inte

FOTOGRAF OLOFSSON/GU

Tanken att ekonomistyrning leder till bättre kvalitet är ganska problematisk, menar Bo Berndtsson, prefekt för institutionen för matematiska vetenskaper.

tillåta några allmänna OH-pålägg alls: "Enligt stiftelselagen är styrelsens ledamöter personligen ansvariga för att donerade medel utnyttjas för ändamål som står i full överensstämmelse med ändamålsparagrafen i stiftelsens stadgar. Enligt detta donationsbrev får därför endast användas medel för i donationsbrevet angivet ändamål. Administrativa avgifter eller påslag för ospecificerade ändamål kan således inte belasta anslaget."

ATT LOGIKEN I ARGUMENTATIONEN är tämligen dunkel betyder här föga – den som inte ansluter sig till slutsatserna i resonemanget tackar helt enkelt nej till bidraget. Eftersom de externa anslagen nu för tiden ofta är väsentligt större än fakultetsanslagen innebär kravet på motfinansiering att forskningsstiftelserna och andra bidragsgivare väsentligen bestämmer inriktningen av all forskning vid högskolorna.

Detta är en mycket farlig utveckling. Redan tanken att på olika vis sammansatta stiftelsestyrelser skall bestämma femårsplaner för forskningens utveckling är obehaglig. Dessutom kan, som ovan sagts, endast de forskningsområden som faller under någon stiftelses (eller annan finansiärs) intresseområde få stöd. Ett ytterligare stort problem är att varje stiftelsestyrelse med självaktning vill undvika stagnation i sin verksamhet, och därför med jämna mellanrum hittar på nya prioriterade områden som skall stöjas. Stiftelsernas bidrag är ofta tänkta som startbidrag och tanken är att efter den framsynta styrelsens initiering av en ny verksamhet, så skall denna snart vara självbärande. Eftersom detta i realiteten är omöjligt tvingas forskarna i stället när treårsanslaget tar slut att försöka klämma in sin vanliga verksamhet i en ny prokrustesbädd, svarande mot någon ny framsynt satsning av någon annan stiftelse. Det eventuella bytet som denna jakt på anslag kan ge delas sedan snabbt upp i flocken av doktorander och fast anställd personal som inte längre har fakultetsmedel till sina löner.

Denna bedrövliga situation som, vågar jag påstå, redan

har börjat få effekter i form av sjunkande kvalitet på forskningen, har inte uppkommit på något planerat sätt, utan genom en olycklig kombination av händelser. Det första steget var överföringen av medel från löntagarfonderna till ett antal forskningsstiftelser. Inriktningen på dessa stiftelser bestämdes av en önskan att de industrier som ytterst bidragit med pengarna, skulle få valuta för sina pengar genom stiftelsernas verksamhet. Det fanns ingen bakomliggande tanke att en övergång från fri till sk strategisk forskning i sig skulle vara bra. Tvärtom var stiftelserna tänkta som ett nettotillskott till forskningen. I samband med budgetsaneringen i mitten av nittioalet kom dock de nybildade stiftelserna att ses av regeringen som en ersättning för statliga satsningar. Situationen försvårades ytterligare av startandet av de så kallade "små och medelstora högskolorna" dit de ytterligare resurser, som regeringen trots allt var villig att skjuta till, gick.

PÅ DETTA SÄTT har den svenska forskningens finansiering kommit att styras dels av en övertro på ekonomisk osäkerhet som ett slags kvalitetsincitament, dels av politik kring helt andra fenomen, nämligen striden kring löntagarfonderna. Resultatet har blivit att svensk forskning har gått från ett extremläge till det motsatta, och att svenska forskare idag har en oerhörd nackdel i den internationella konkurrensen.

En möjlig utväg ur problemet är naturligtvis kraftigt ökade fakultetsmedel till högskolan. Ett annat bidrag till lösning skulle vara om forskningsstiftelsernas styrelser förstod att deras lojaliteter bör ligga hos forskningen i stället för hos verkliga eller inbillade krav i deras statuter. Ingen av dessa saker kommer dock att inträffa av sig själv.

Bo Berndtsson

Professor i matematik och prefekt för institutionen för matematiska vetenskaper.

Debattera: Är den ökade externfinansieringen ett hot mot forskningen? <http://friaord.gu.se>

Växter *sjar om framtiden*

Text: Eva Lundgren **Foto:** Hillevi Nagel

Nej, de är varken giftiga eller blodtörstiga och gör sig inget vidare i TV4:as häftiga naturprogram. De är bara små, kryper alldeles invid marken och lätta att trampa förbi på fjällvandringen.

Men det är dessa oansenliga plantor som fungerar som varningssignaler för vad växthuseffekten och miljöföroreningar egentligen kommer att få för konsekvenser i framtiden.

LATNJAJAURE FÄLTSTATION i Abiskoområdet, Lappland, tjuugo mil norr om polcirkeln. Några små stugor vid en frusen sjö, bergen är ännu vita av snö trots att det närmar sig juni.

Profilen: Ulf Molau

namnet är franskt, uttalas med å-ljud på slutet

Yrke: Göteborgs universitets förste professor i västekologi.

Familj: Hustrun Bente Eriksen, son på 12 år, son på 16 år i tidigare förhållande.

Bor: I radhus i Mölndal.

Intressen: Växter och djur, musik, forskning och populärvetenskap

Favorit på film: Clint Eastwood

Läser helst: Allt från Tolkien till Mankell

Sportintresse: Har spelat hockey. Leder med svenska ishockeylandslaget.

Det är här det internationella tundraexperimentet, ITEX, har en av de cirka tjugo fältstationer som finns placerade på olika platser i Arktis. Arktis – det innebär transporter med helikopter, här finns inga vägar, ingen elektricitet och alla hus och apparater måste fästas med stålvarjor stadigt i marken, annars rivs de iväg av hårda vintervindar. Och det är här professor Ulf Molau sedan 1990 har tillbringat en stor del av sina somrar.

Tillsammans med forskarkollegor, bland andra hustrun Bente Eriksen, och doktorander har han placerat ut små miniväxthus som håller tre grader förhöjd marktemperatur för att ta reda på vad som då händer med de växter som kryper längs med backen: fjällsippa, fjällsmörblomma, kantljung och tuvull, tålmodiga blommor som överlever på marginalen till det omöjliga.

Varmare klimat, det kommer det att bli – lågt räk-

nat omkring tre till fem grader högre temperatur de närmaste hundra åren, åtminstone här, i de skandinaviska fjällen, samt i Sibirien. På andra håll i Arktis tycks det däremot bli kallare, som på västra Grönland och i nordöstra Kanada.

MEN TENDENSEN ÄR ändå tydlig – vi går mot ett varmare klimat och det är här, vid polerna, som förändringarna kommer att märkas mest.

– The canary in the mine, säger Ulf Molau. Det påstås att gruvarbetarna i Wales hade med sig en kanariefågel ner under marken. Om den dog, då visste man att det gällde att skynda sig – syret håller på att ta slut. Så fungerar Arktis. Det som händer där innebär en varningssignal om vart vi är på väg.

Miniväxthusen berättar om vad som händer med växterna i området om femtio till hundra år.

– Och tyvärr kommer många av dem att slås ut när temperaturen går upp, särskilt långlivade städsegröna arter. Och eftersom det inte tycks ske någon immigration av främmande växter betyder detta att artrikedomen kommer att minska i Arktis. Det blir en förbuskning av fjällen. Om femtio år kommer till exempel Kungleden att gå genom björkskog. Allt detta får konsekvenser för människorna men också för djuren. Hur ska det att gå för rennäringen, vad kommer man att kunna odla? Redan nu borde nog markägare i södra Sverige fundera över om inte bok är bättre att satsa på än gran.

Klimatförändringarna får till följd att permafrosten i till exempel Sibirien och Alaska smälter, träden välter, grundvattnet sjunker och marken blir torrare. I Nordafrika kommer öknarna att breda ut sig. Men här uppe kanske den ökade värmen blir bra för jordbruket?

Klimatförändringar är ett komplicerat område och Ulf Molau är en påtagligt försiktig siare om framtiden.

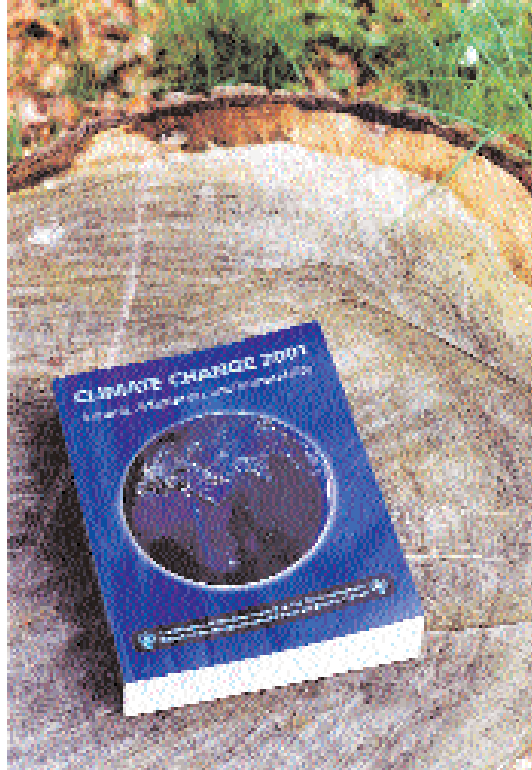
– Jag är en fusklimatolog, säger han och skrattar. Den pågående förändringen av temperaturen är antropogen, alltså orsakad av människan, men det finns också en naturlig klimatväxling och det är svårt att riktigt veta vad som är vad.

VINTRARNA PÅ SEXTONHUNDRALET till exempel, då svenskarna kunde tåga över Bält, var så svåra att man kallar perioden den lilla istiden.

– Det finns historiker som påstår att sextonhundralets eviga krigande just berodde på det bistra klimatet. Människorna sökte sig söderut, bort från de hårda vintrarna. Istider och andra klimatförändringar har naturliga orsaker – bland annat jordaxelns lutning. Är axeln mer upprätt närmar sig årstiderna varandra, lutar den mer blir det större skillnader mellan sommar och vinter. Även jordens elliptiska bana runt solen spelar in – ibland är jorden nära solen på vintern, ibland på sommaren. Också solfläckarna är viktiga. Vi har just passerat ett maximum och det har påskyndat klimatförändringarna mot ett varmare väder med mer nederbörd och fler stormar.

På bordet i Ulf Molaus rum uppe på botaniska institutionen ligger en tjugo centimeter tjock bibel. Det är IPCC-rapporten, från the Intergovernmental Panel on Climate Change, en panel tillsatt av FN där Ulf Molau är en av 400 medförfattare och som vart femte år kommer med redogörelser om klimatforskning.

– Varmt vatten tar större plats än kallt, om isarna smälter kommer den högre vattennivån att utgöra problem för länder som Kina, Bangladesh och atoller i Ostasien. Flera hundra miljoner människor kommer att behöva flytta. USA och Kina är de länder som ökar sitt koldioxidutsläpp mest, inom EU är man mer miljömedveten. Men det går väldigt trögt att göra något, politikerna tänker inte gärna längre än en mandatperiod i taget.

PROFESSOR I VÄXTEKOLOGI har Ulf Molau varit i ett och ett halvt år nu – ett ämne som är nytt på botaniska institutionen, där man även kan studera molekylär botanik samt systematisk och fysiologisk botanik. Femtio procent av sin tid ägnar han åt undervisning, tjugo procent åt administration och kursutveckling och övriga trettio procent åt forskning och handledning av doktorander. Doktoranderna hör till det roligaste med jobbet.

– Min hustru Bente arbetar också här, vi försöker få

”**Det går väldigt trögt att göra något, politikerna tänker inte gärna längre än en mandatperiod.**

tid att säga hej till varandra, säger Ulf Molau. Annars blir det lätt långa arbetsdagar, särskilt att söka pengar tar mycket tid och är något som förpestar vardagen.

Växter har alltid fascinerat Ulf Molau. Som barn var han till exempel fältbiolog. Men då var fåglar ett ännu större intresse. Ringmärkning har han hållit på med sedan 1973.

– Jag är en av Sveriges omkring 300 privatringmärkare. Jag bor åtta minuters bilfärd från institutionen och i vår trädgård i Mölndal har jag ringmärkt över 2 000 fåglar. För en tid sedan fick vi besök, en svarthäta märkt i Ljubljana. Sådant är roligt.

Han är uppvuxen i Olivedal, pappa var från Danmark, mamma var violinist på Stora teatern. Mozarts violinkonsert i D-dur har Ulf Molau vislat så många gånger att han hunnit tröttna. Hellre då Stravinskij. Eller jazz.

– Jag spelar sopran- och tensorsax tillsammans med några arbetskamrater. Bandet heter Biojazz och vi spelar endast kravmärkt, återanvändningsbar jazz. Jag vill bara betona att till och med noterna är komposterbara. Vi är ett av tradjazzbanden i stan och spelar vid officiella sammanhang vid universitetet eller på jazzrestauranger. Jag brukar vara konferencier också.

SOM BARN VAR Ulf Molau ofta hos sin moster i Närke på somrarna. Där kunde han ströva runt i markerna, bo i tält och fick lära sig att göra upp eld själv.

– Jag är uppvuxen på det viset, i skog och mark. När jag är ute med mina studenter snavar de på rötter och trampar i gropar, de sackar efter medan jag travar på. Det är i naturen jag känner mig som hemma.

Det var i Anderna Ulf Molau gjorde sitt avhandlingsarbete.

– I de stora städerna i Sydamerika måste man hela tiden kolla över axeln så att man inte blir bestulen och när vi var där höll vi flera gånger på att hamna mitt i kravaller. I Anderna har jag varit med om åsknedslag då halva utrustningen brunnit upp, håret stått på ända och man fått trycka sig platt mot marken. Men vet man bara hur man ska göra behöver man inte vara rädd. Det är själva naturupplevelsen som lockar mig, jag behöver inga äventyr för att tycka att det är häftigt och eftersom jag är forskare är jag också intresserad av att förstå det jag hittar i naturen. Samt av att få berätta för andra om allt intressant.

TILLSAMMANS MED HUSTRUN Bente och den då fyra-åriga sonen har han också bott ett år i Alaska som forskare för NFR. Och han har varit samordnare på isbrytaren Louis St Laurent vid polarforskningsexpeditionen Tundra nordväst 1999. Och arbetet inför nästa expedition som ska gå till Berings sund 2005 är redan i gång.

– Polarforskningen är väldigt internationell, det kostar ju enormt mycket pengar att göra en expedition, 20-30 miljoner kronor. Alla som deltar måste också vara med på ett träningsläger och lära sig första hjälpen, radiokommunikation, hur man klarar av bränder. Allt måste fungera när man väl är ute.

Polarexpeditionerna har han berättat om, bland annat vid en teaterinstallation på Storan under Vetenskapsfestivalen.

– Det var inte första gången, jag har medverkat vid liknande föreställningar på så olika platser som Östersund och Kanada. Det går till på så sätt att ett par skådespelare, nu senast Anita Wall och Mathias Henriksson, spelar teater om polarforskning medan jag och några andra forskare bidrar med forskarrapporter. Det är ett sätt att nå nya människor, en typ av populärvetenskap som fungerar bra.

Han har också gjort videofilmer, tillsammans med Torbjörn Rosander vid Göteborgs universitet, som visats i Mitt i Naturen och i naturprogram i Norge.

– Man får inte underskatta allmänheten. De där häftiga programmen som sänds i TV 4 med blodtörstiga rovdjur som attackerar ett byte, alltid till spännande actionmusik – nej, jag säger inte att det måste vara fel. Men jag tror att det finns ett intresse även för mer seriösa program om mindre upphetsande ämnen. Till exempel om små oansenliga blommor som purpurbräcka, fjällglim och dvärgvide och om huruvida de kommer att finnas kvar om hundra år i våra fjällområden och om vad detta säger om klimat och förändringar i miljöer ■

Lorensberg

Grön oas sprider ljus

I Wijks villa är fönstren ut mot Näckrosdammen generösa. Arvid Bjerke ritade huset, som var ett av de första i området, åt direktör Bertil Wijk. Det stod klart 1914 och hade ursprungligen ett 30-tal rum.

Text: Kajsa Asklöf **Bild:** Göran Olofsson

När man talar om Lorensbergs villastad måste man samtidigt tala om industrialismen, utländska influenser, respekten för hantverk och förkärleken för tegel och granit. Impulser från andra tider och platser finns samlade på de idylliska små gatorna där universitetet förfogar över en ansevärd mängd hus.

FÖR ATT NÅ IDYLLEN får man klättra uppåt på slingrande gator eller stentrappor. Det måste ha känts fint att stå här en ljummen försommarekväll, i sällskap av dofterna från trädgårdarna och se ut över idel försköna hus. Det gör det fortfarande. Om man dessutom hade turen att inte tillhöra tjänsteandarna, utan fastighetsinnehavarna, kunde man känna sig ganska belåten över sin position. Från denna höjd styrdes förmodligen en hel del av stadens utveckling, för dess manliga invånare var män med både pengar och inflytande.

Under terrassen på Ågrenska villan ligger rummet som kallas för vinterträdgården.

Förutsättningarna fanns för att leva ett bra liv, och husen var en synbar del av förverkligandet av det goda livet. Så heter också en av gatorna Lyckans väg. Förmodligen är den döpt efter landeriet Lyckan som låg här tidigare.

År 1901 hade det utlysts en tävling om hur det kuperade området vid Lorensberg bäst skulle bebyggas. Vann gjorde två ledande stadsplanerare vid namn Per Hallman och Fredrik Sundbärg, men det var förste stadsingenjör Albert Lilienberg som fick uppdraget att i slutändan bestämma hur stadens expansion mot söder skulle se ut.

EN PERSON SOM förmodligen aldrig satt sin fot på dessa gator, men vars tankar ändå finns gestaltade här, är den österrikiske arkitekten Camillo Sitte. I slutet av 1800-talet, när städerna växte i takt med industrialismen, beskrev han ett estetiskt stadsplansideal i en bok,

Der Städte-Bau, som fick stor betydelse. Det nya idealet som blivit gällande i Europa påminde om de medeltida städerna, som hade växt fram i organiskt samspel med naturen. Istället för att dela in staden i ett schematiskt rutnät med raka gator utan hänsyn till de naturliga förutsättningarna, ansåg Sitte att det var estetiska avväganden som skulle avgöra hur stadsrummet skulle gestaltas.

John Ruskin, William Morris och Raymond Unwin förknippas med den engelska konstnärsrörelsen Arts and Crafts, som också hade idéer om hur naturen skulle påverka arkitekturen. Ruskin menade att hus är produkter av klimat, landskapskaraktär och folklynne. Eftersom huset skulle ha ett organiskt samband med naturen skulle det material som fanns i omgivningen användas. Arts and Crafts-rörelsen värnade om hantverket, som hotades av industrialismens framväxt, och kring Ruskins tankar utvecklades ett bostadsideal med estetiska och moraliska grunder som fick betydelse för nya villaområden som Lorensberg. Att det är hantverkare som satt sina spår upplevs än idag som en omsorg i husen.

SAMTIDIGT BÖRJADE MAN intressera sig för det svenska kulturarvet, och arkitekterna blickade bakåt till ursprungliga former från den svenska medeltiden och vasarenässansen. Materialkänsla, enkel uttrycksfullhet och blockverkan är uttryck för detta. Men det handlade inte om att kopiera historiska stilar, utan om att använda dem på ett nyskapande sätt. De flesta kallar stilen nationalromantisk.

– Vi på konst- och bildvetenskap tycker att den nationalromantiska arkitekturen har sin litterära motsvarighet i Heidenstam och Lagerlöf, liksom i musiken Stenhammar, säger Lars Stackell, docent i konstvetenskap.

Ett högt och brant tak, smårutsfönster, grovhuggna granitblock och additiva byggnadsdelar är nationalromantik med engelsk influens, enligt stadsbyggnadskontorets skrift om området. Fasader som påminner om medeltida borgar har de hus som har nakna tegelmurar i fasaderna med få och oregelbundet utspridda fönster. Fönstren är småspröjsade och många är blyinfattade. Andra medeltida och gotiska influenser är spetsbågsfönster och burspråk.

Ännu en persons ande som svävar över husen är den amerikanske arkitektens Henry Hobson Richardsons. I takt med sin tid tyckte han att materialet och hantverket skulle styra formbildningen, och han hade en förkärlek för massiva byggnadsvolymer i natursten och tegel.

Precis som de stora huskropparna i Lorensberg. Inte ens tiden lyckas rubba de bastanta byggnaderna som är fast förankrade vid berget på sina granitsocklar.

Med hjälp av trädgårdar skulle man sammanföra naturens friskhet med stadens fördelar. Ursprungsidén kom från England där trädgårdsstaden hade blivit ett begrepp i förorternas villaområden.

Här är det sannerligen inte fråga om någon plansträngning, som man skulle komma att göra när 60-talets förorter skulle byggas. De naturliga nivåskillnaderna som finns här har tagits till vara och utnyttjats för att skapa variation. I motiveringen till förstapriset

som Per-Olof Hallmans och Fredrik Sundbärg vann, står det också att "...en huvudförtjänst att terrängens naturliga beskaffenhet blivit synnerligen väl använd". Fast, precis som Lilienberg självkritiskt påpekade, så är trädgårdarna små i förhållande till husen.

För att komma upp till Ågrenska villan från Dicksonsgatan måste man klättra via gångar och granittrappor och man förstår att det inte var vem som helst som fick tillträde.

– Här tog man emot de sina, säger Ira Teffers, studierektor vid institutionen för konst- och bildvetenskap, när vi kliver upp till Ågrenska villans terrass och tittar på den lilla kryddträdgården och de spaljerade päronträden.

– De här familjerna höll sig inom sin egen krets. De stack inte upp och behövde inte visa sina rikedomar. Deras motto var att verka, utan att synas, säger Ira Teffers.

Villan påminner om en herrgård och har så kallat säteritak. Att kalla den för en villa är egentligen alltför modest. År 1919 stod den klar, och skeppsredare Fritz Sternhagen kunde flytta in tillsammans med hustrun

▲ Övre bilden

Vid tidpunkten då Arvid Bjerkes villa byggdes började man intressera sig för det svenska kulturarvet, och arkitekterna blickade bakåt till ursprungliga former från den svenska medeltiden.

◀ Mellersta bilden

Hallen i Arvid Bjerkes villa visar att arkitekten även intresserat sig för det svenska kulturarvet. Kryssvalv och tegelgolv leder tankarna till en medeltida borg.

▼ Nedre bilden

Porten i Wijks villa ledde innan ombyggnader till det ursprungliga köket.

Eleonora och barnen Hakon, Greta, Else och Inga. Även fyra tjänarinnor och en månadskarl med familj hörde till hushållet. Fritz Sternhagen var vd för rederiet Förnyade Ångfartygs AB Götha, satt i stadsfullmäktige en tid och var medlem i Handelskammaren. Konsul Per-Gustaf Ågren och hans hustru Märta köpte huset 1941. Märta Ågren engagerade sig i de mindre bemedlade och hade en ledande roll inom Myrorna och Frälsningsarmén. År 1974 donerade hon huset till Göteborgs universitet.

Villan är byggd i nationalromantisk stil med klassicistiska inslag i de symmetriskt uppbyggda fasaderna. Teglet är handslaget, en del fönster valvformade och utsmyckade med smidesjärn. Ernst Torulf hette arkitekten som också ritat flera andra villor i området (samt universitetets huvudbyggnad i Vasaparken tillsammans med Erik Hahr).

– Ågrenska villan har drag av äldre svensk arkitektur, som exempelvis det brutna taket. Entréportalsens granit-skulptur påminner om Vasatiden, säger Lars Stackell.

I bottenvåningen möter en hall med mörkt trä och vit puts som också känns väldigt engelsk. ►►

Det södra huset i Engelska längan har sin förebild i Biskopshuset vid Amagertorv i Köpenhamn. Toaletten är en glad överraskning med marmorbänk och en målning i murbruk med sjöjungfru, fiskar och slingrande växtrankor. Träledstången har kvar sina snidade djurhuvuden. Arkitekt: Arvid Bjerke.

► Här finns matsal och salong, luftiga och vackra, lämpade för stort umgänge och dans. Till salongen hör också ett blomsterrum med burspråk. I biblioteket eller herrrummet kunde den som sökte lugnet dra sig tillbaka. På samma våning finns även kök och det som var jungfrukammare, serveringsrum och frukostrum. I halltrappan finns takmålningar väl bevarade.

– Det här är den mest representativa byggnaden universitetet har. Det är ett mycket populärt ställe att hyra in sig på, säger Ira Teffers och visar flygeln för sångaftnar och terrassen där det är behagligt att inta sitt kaffe, med utsikt över Näckrosdammen.

Från terrassen ser man snett över gatan Wijks villa där filmvetenskap, musikvetenskap och centrum för kulturstudier huserar. Det var den tidigaste villan i området och ritades av Arvid Bjerke och R.O. Swensson.

bosatte sig med sin familj i hörnhuset mot Konstmuseet som då inte fanns. Han skulle själv få uppdraget att rita det tillsammans med kollegorna R O Swensson, Sigfrid Ericson och Ernst Torulf som gjorde alla planer för Göteborgsutställningen 1923. Han övertalade sina vänner att köpa de övriga husen i längan, som trots att de har samma formspråk ändå skiljer sig från varandra på olika sätt. Gemensamt för längan är att teglet är handslaget, socklarna och omfattningar kring fönster och dörrar är gjorda av granit, portarna är av ek och takkurlorna av kopparplåt. Längan andas både engelsk stil och nationalromantik. Här finns valvformer, burspråk, verandor och balkonger. Universitetet förfogar även över det hörnhus som ligger närmast Näckrosdammen. Det skiljer sig från de övriga och har sin förebild i ett biskopshus vid Amagertorv i Köpenhamn. Mannen,

än mer borglik. Här hade Arvid Bjerke både sitt hem och sitt arkitektkontor, och under dessa år hade han sin mest framgångsrika period och ritade många av husen i området. Hans privata kontorsrum med burspråk mot den lilla trädgården är numera uppehållsrum och av ritkontoret har det blivit föreläsningssal.

I huset finns elva fotografier på hur det såg ut här tidigare, med tapeter, sammetssoffor och vitmålade möbler. Ett av dem avslöjar att de allra översta fönstren i trappen av någon anledning murats igen. De mönsterrade tapeterna i sovrummen har täckts över av vitmålad vävtapet med institutionskänsla, och köket har moderniserats. Annars finns mycket bevarat av intresseväckande hantverksdetaljer som panel, skåp, nischer och snidade räcken.

IRA TEFTERS HUSERAR i hustruns sovrum. Herrns ligger bredvid. På ett fotografi kan man se att rummen skiljdes åt av en skjutvägg. När den sköts undan blev sovrummet gemensamt och dubbelsängen komplett. Herrns rum har öppen spis och är större än hustruns. Varför han sålde villan 1926 till Carl Gustaf D Hamilton framgår inte av mina källor. Hamilton sålde i sin tur villan vidare till Tor E J:son Broström 1931. Universitetet blev ägare 1951.

Lars Stackell steg in i huset 1962 och har inte lämnat det någon längre tid sedan dess. Sin studietid tillbringade han i biblioteket där han stordes av den knarrande parketten i trapporna utanför. De knarrar fortfarande.

– Per-Gustaf Hamberg, som var professor då, sa att det skulle knarra för då hörde man om det kom tjuvar, säger Lars Stackell.

– Det här är en oas på kullen, säger Ira Teffers.

– Två gånger har det funnits ett allvarligt hot om att vi skulle behöva flytta härifrån. Det har vi satt oss emot, säger Lars Stackell.

När Humanisten byggdes var det meningen att institutionen skulle flytta dit, men i slutändan fick den inte plats.

– Det är vi tacksamma för, säger Lars Stackell.

– Huset känns som ett hem, och hemkänslan betyder mycket. Man vet att miljön är viktig även ur studentsynpunkt. Det finns till och med studenter som säger att de gärna vill läsa konst- och bildvetenskap just här i Göteborg, inte minst för de fina lokalernas skull, säger Ira Teffers ■

Källor: *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg*, redaktör Gudrun Lönnroth
Lorensbergs villastad, Anna Krus
Universitetet i Göteborg, Claes Caldenby, Elisabeth Boberg

Paret Bjerke hade varsitt sovrum och en skjutbar vägg som skiljde dem åt. Hans sovrum är något större och har öppen spis.

– Det klassicistiska är mer påtagligt i det här huset. Det är mer stillrent, säger Ira Teffers och visar på pilastar (pelare i väggen).

Golven, som breder ut sig i det oändliga, har ekparkett och fönstren ut mot Näckrosdammen är generösa. I ljuset från dem blir man gärna sittande, vilket också är möjligt eftersom de forna festsalarna numera är uppehållsrum.

Arvid Bjerke ritade radhuset på Dicksonsgatan 2-12, kallat radhus Bjerke eller Engelska längan, där universitetet nu tar upp två av husen. Längan ligger som ett fort och balanserar precis på bergskanten och mot gatan omgärdas det av höga tegelmurar. Arvid Bjerke

för vilket huset uppfördes hette Erik L. Magnus och var ingenjör. Han tog med sig Arvid Bjerke till Köpenhamn för att visa biskopshuset han var så förtjust i. Den danska influensen kan, enligt rapporten från stadsbyggnadskontoret, ”uppfattas i det lugna och låga uttryck arkitekturen förmedlar”. I huset finns en träledstång med snidade djurhuvuden bevarad, och i badrummet överraskas man av en takmålning där vattenväsen svävar omkring.

I Bjerkes hus, som började byggas 1914, (numera institutionen för konst- och bildvetenskap) möter man genast gotiska detaljer som i hallens kryssvalv och i spetsbågiga fönster. Golvet är av tegel och gör känslan

Universitetet möblerar om

En dominoeffekt som börjar vid Sociala huset och slutar vid Studenternas hus. På vägen knuffas verksamheter på Brogatan, Konst epidemin och Valand till.

Pedagogens inflyttning till stan ser ut att skapa en jättelik flyttkarusell.

DET VAR EGENTLIGEN det kommunala fastighetsbolaget Higab som startade alltihop. Skulle Pedagoger flytta in i Sociala huset så måste nya lokaler säkerställas för den pågående sjukvårdsverksamheten där. Kunde GU möjligtvis vara behjälplig i evakueringsfrågan?

Diskussionerna på GU kom att fokuseras på en lösning som innebar ett friställande av lokalerna på Brogatan 4 (Världshuset).

Merparten av verksamheterna där tillhör, efter temanämndens upphörande, samhällsvetenskapliga fakulteten. Tanken är att dessa flyttar till Konst epidemin redan nästa sommar – en bra och nödvändig lösning för fakulteten, menar dekanus Lennart Weibull.

– Först skulle vi egentligen flytta från Brogatan till Vårdhögskolans gamla lokaler på Södra Viktoriagatan. Vi förberedde oss för det, bland annat genom att ta in fler studenter än vad vi kan emot i nuläget. Men så blev flytten skrinlagd. Då dök förslaget om Konst epidemin upp som en räddning.

LENNART WEIBULL ser det som ett mycket bättre alternativ än Södra Viktoriagatan. Först och främst för att samhällsvetenskapliga fakulteten samlas i två campus med Övre Husargatan som ett förbindande stråk, men också för att det finns goda expansionsmöjligheter.

– Det går att bygga ut på tomten, vilket är viktigt för oss som växande fakultet. Psykologen behöver ju redan fler lokaler.

Än är inget beslutat, men om socialantropologin, de regionala centrumbildningarna och humanekologin flyttar in i KK2

och förvandlar det till ett "globalhus" är det Högskolan för fotografi och film som får röra på sig. Och det har man inget emot. Åtminstone inte om flytten bär till Storgatan och Valand.

– När det nu faktiskt finns en konstnärlig fakultet kan det givetvis vara bra om den koncentreras och vi kommer närmare de andra. Vi samarbetar redan med Valand när det gäller labb- och ateljéut-

grafi och film och flytta till, som det föreslagits, Studenternas hus vid Götabergsgatan?

– Studenternas hus låter ju bra. Men personligen är jag av uppfattningen att man inte skall blanda förvaltningsverksamhet med kärverksamhet, säger tillförordnade chefen Bertil Rahmn.

Men Studenternas hus ägs ju av GU och kärverksamheterna fyller inte ut hela

Olov Halling, ledare för Pedagogerprojektet.

Han tror inte det blir så. Just nu ligger ärendet hos byggnadsnämnden. Därefter skall det upp till beslut hos kommunstyrelsen och sedan till kommunfullmäktige.

– Det kommer knappast att bli ett nej hos dessa instanser. Men förmodligen kommer de kringboende att överklaga. Och då får den demokratiska processen ha sin gång.

Motargumenten utgår från att en lärarhögskola vid området kring Sociala huset skulle medföra en alltför stark koncentration av människor innanför vallgraven. Nils-Olov Halling har ingen förståelse för resonemanget.

– Det skulle tvärtom bli ett lyft för området. Nu är det en död miljö som genomsyras av prostitutionen vid Rosenlund och Gamla Latin.

Enligt ritningarna skall tre byggnader utgöra nya Pedagoger. Sociala huset och Gamla Latin (jazzklubben Nefertiti) byggs om och ett nytt hus byggs på Nefertitis parkering. Men Sociala huset är förklarat som byggnadsminne och den tilltänkta nya byggnaden skymmer siktlinjen längs Magasinsgatan mot kanalen, vilket både motståndarna och länsstyrelsen har påpekat.

– I den senaste planritningen har vi tagit hänsyn till det. Krympt bashuset och minskat markytan på det nya huset och istället höjt det. På så sätt har sikten räddats liksom några träd intill Magasinsgatan.

Men om inte det räcker? Om det i slutändan ändå blir ett nej, vad händer då?

– Då är vi tillbaka på ruta ett. Vi har satsat flera år på detta och räknar förstås med att det skall gå igenom. Men det finns alternativ. Medicinarebergets baksida och Järntorget ovanför Götatunneln har varit på tal tidigare. Flytten av Pedagoger är den sista stora pusselbiten innan drömmen om ett cityuniversitet är uppfylld.

Lars Nicklason

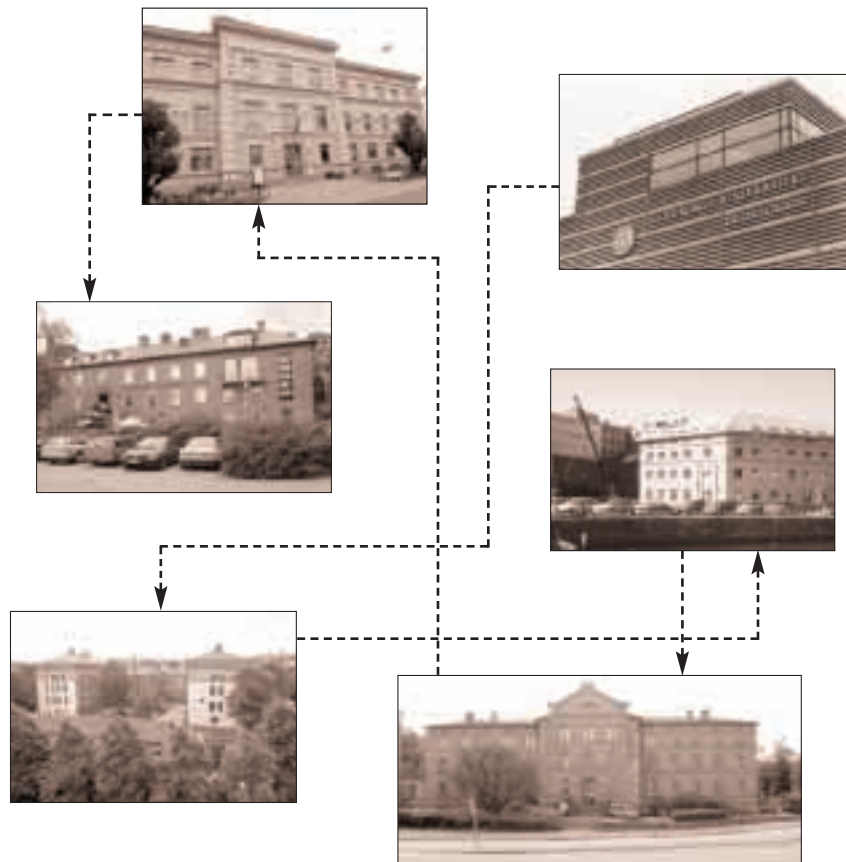

FOTO: GÖRAN OLOFSSON/GU

rymmen, säger Bo-Erik Gyberg, rektor vid Högskolan för fotografi och film.

Men helt glasklart är det inte. Lokaler i KK2 är speciellt anpassade för fotografi och film, bland annat med ett avloppssystem som återvinner de miljöfarliga ämnen som den fotokemiska processen skapar. Ett sådant måste finnas i de nya lokalerna.

Vad säger man då på Storgatan, närmare bestämt avdelningen för studentfrågor? Är man beredd att ge plats åt foto-

huset. Något måste det ju användas till, resonerar han.

BORTSETT FRÅN studentkårerna, verkar alltså ingen av de inblandade helt främmande för en eventuell flyttkarusell. Speciellt inte nu, när rockaden inte står och faller med Pedagoger inflyttning till stan – dess egentliga startskott.

– Pedagoger flyttar inte in till stan förrän tidigast 2005. Men det förutsätter att allt går som smort, säger kanslichef Nils-

Bakgrund /Studenternas hus

Striden om Studenternas hus ännu inte avgjord

Idag står Studenternas hus tyst och halvtomt. Tanken på ett gemensamt hus för alla studenter som dygnet runt skulle sjuda av verksamhet, genom läsplatser, caféverksamhet, studentpubar och annat är glömd. Studenterna har helt enkelt inte hittat dit och konserterna som skulle dryga ut studentkårens hyreskassa ogillades av andra hyresgäster.

I september 2001 fick därför en projektgrupp i uppdrag av rektor att utreda Studenternas hus framtid och vad eventuella ombyggnader skulle få för konsekvenser. Resultatet blev en snabbt framtagen vision där Studenternas hus blev ett ansikte utåt för framför allt nya och blivande studenter. En bärande idé för skapandet av denna knutpunkt var att flytta in avdelningen för studentfrågor i huset.

Från studentkårshåll har man dock varit tveksam till att dela huset med administrativ förvaltning. I den nya lokalplanen finns varken plats för någon konsertscen eller studentpub, vilket medför att det redan nu begränsade student-sociala livet vid GU raderas till ett minimum. Hellre hade man sett att GU subventionerat hyran och satsat pengar på att fräscha upp lokalerna för att göra dem mer attraktiva för en publik. I mars, precis

innan beslut skulle fattas av rektor, fick styrelsen för universitetets studentkårers samsamarbetsorgan, GUS, med representanter i projektgruppen. Man drog genast i nödbromsen med motiveringen att förslaget måste förankras och förändringar diskuteras. 40 miljoners ombyggnaden, vilken var planerad till årsskiftet, kan därmed försenas.

GU:s forskningsfond behåller sina oetiska placeringar

Handelsbanken har inga ambitioner att ändra i aktieportföljen efter GU Journalens avslöjande.

Åtminstone inte utan universitetets påtryckningar.

I **FÖRRA NUMRET** av GU Journalen diskuterades huruvida GU borde ta något moralliskt ansvar för att GU:s forskningsfond har aktier i företag som ratas av etiska fondförvaltare.

Det rådde delade meningar om detta.

På Handelsbanken, som förvaltar och äger fonden, är dock uppfattningen klar.

– Vi har tagit upp och diskuterat detta och kommit fram till att vi inte har någon

anledning att göra det. En artikel kan inte få oss att sälja ut fyra bolag, säger Handelsbankens fondansvarige, västra Sverige, Per Unenge.

Att omfördela de 3,3 procent av fondens aktieportfölj som de aktuella bolagen utgör är i sig en petitesse. Men då måste man också ändra de riktlinjer och fondbestämmelser som godkänts av finansinspektionen, förklarar Per Unenge. Och det innebär en större procedur.

– Det är givetvis i den andan man måste börja. Någon kan inte bara komma och tycka någonting och så ändrar vi. Sådant måste göras upp. Och frågan är vem som skall bestämma vad som är oetiskt och inte.

Det blir en stor fråga. Förmodligen för stor för Handelsbanken och GU, menar Per Unenge som tror att en extern part måste kopplas in för att utreda problematiken kring en ny etisk klausul.

– Skall det bara gälla sprit, tobak, miljö och mänskliga rättigheter? När bryter någon mot detta? De flesta etiska fondförvaltare har satt en gräns på att högst 10 procent av ett företags verksamhet får vara oetisk. Är det bra? Ett multinationellt företag kan ju ha en gigantisk oetisk verksamhet men klara sig undan på att den procentuellt sett är liten.

Det är precis vad General Electric gör. Trots att företaget är en av världens största vapentillverkare faller det i god jord hos

etiska fondförvaltare. Att GU:s forskningsfond har en dryg procent av sitt kapital i General Electric är kanske mindre anmärkningsvärt.

– Det finns en stor problematik kring etiska fonder och det är därför Handelsbanken inte startat någon. Om GU bestämmer sig för att forskningsfonden skall ha en etisk inriktning måste man vara beredd på att uppdatera reglerna ständigt. Det kommer att dyka upp luckor. Men om GU gärna vill så tar vi självklart upp detta till diskussion.

Lars Nicklason

Ny kurs om den portugisisktalande världen

Brasilien och den portugisisktalande världen – så heter en ny kurs som startar till hösten vid Iberoamerikanska institutet. Kursen går på halvfart och är på tjugo poäng och innebär ett samarbete mellan GU och universitetet i Oslo.

ATT GE STUDENTERNA förutsättningar att läsa och förstå talad portugisiska och att själva kunna uttrycka sig hjälpligt på detta språk – det är målet för den nya kursen. Studenterna, som kan vara inskrivna antingen vid GU eller vid universitetet i Oslo, ska träffas tre veckoslut per termin på Iberoamerikanska institutet men för övrigt studera på distans. Kontakt med sina lärare har man via Internet.

– Portugisiska är ju ett av världens största språk med cirka 250 miljoner talare och det är egentligen underligt att vi inte på länge har kunnat erbjuda det vid GU, säger Maj-Lis Follér, föreståndare för Iberoamerikanska institutet. Men i och med samarbetet med Oslo, där man sedan många år till-

baka ger kurser i portugisiska, får vi nu möjlighet att utnyttja gemensamma resurser, vilket är till fördel både för dem och för oss.

Det är lärare från Oslo universitet som främst kommer att stå för språk- och litteraturundervisningen medan GU:s lärare tar hand om de delar som rör kultur och realia. Man kommer också att bjuda in föreläsare och kulturgrupper som har anknytning till den portugisisktalande världen till de träffar studenterna ska ha. Den som läst kursen har möjlighet att fortsätta studera portugisiska vid universitetet i Oslo eller, efter viss komplettering, läsa fortsättningskursen i latinamerikanskanskap vid GU.

– Vi verkar hittills ha fått flest studenter från Göteborg men jag tror att intresset snart kommer att öka även i Oslo, säger Kåre Nilssen, försteamanuens på klassiska och romanska institutet vid universitetet i Oslo. Ansökningstiden har varit väldigt kort, många har nog ännu inte hunnit upptäcka att den här möjligheten finns.

Fakta / Iberoamerikanska institutet

Institutet är ett tvärvetenskapligt centrum som bland annat har en grundutbildning i latinamerikanskanskap. Man ger även andra kurser och vid institutet pågår också flera forskningsprojekt. Dessutom arrangerar institutet regelbundet seminarier för den intresserade allmänheten.

Institutets bibliotek är ett av Nordens största med litteratur på spanska och portugisiska. Man har cirka 40 000 böcker och dessutom tidskrifter om spansk- och portugisisktalande länder. Litteraturen är på spanska, portugisiska, svenska eller engelska.

Eva Lundgren

Maj-Lis Follér, föreståndare för Iberoamerikanska institutet, välkomnar samarbetet med Oslo.

Kanslichef med verksamhetsutveckling i fokus

GUNILLA DÖRNER BUSKAS blir ny chef för rektors kansli. Sedan 1991 har hon arbetat på Migrationsverket. De senaste åren som processledare på verkets tillståndsenhet där mycket har handlat om verksamhetsutveckling.

– Det är det jag tar med mig till GU. Numera ingår ju verksamhetsutveckling i myndighetens uppdrag, även om det inte tydliggörs hur det skall gå till. Men klart är att förnyelse, rationalisering och högre tempo inte kan skapas med samma arbetssätt som tidigare, säger Gunilla Dörner Buskas.

Hon tycker att GU är inne i en spännande fas. Hon är imponerad över hur GU arbetat med ledningsfrågor och hur man lyckats få de olika delarna av förvaltningen att samarbeta.

– Jag hoppas rektors kansli kan bidra till att samarbetet kan utvecklas ännu mer.

Själv tänker hon ge sig ut mycket i verksamheten och ställa frågor. Nyfikenhet, kommunikation och dialog är viktiga grundpelare i en framåtsträvande organisation, menar Gunilla Dörner Buskas, som länge känt en dragning till den akademiska världen.

– Den präglar ju mycket av samhällets utveckling. Och skulle kunna göra det ännu mer. Politiker och beslutsfattare borde kopplas mer till forskning och teoretiska resultat.

Hon vet vad hon talar om. En stor del av fritiden ägnar hon åt kommunalpolitik. Hon är både ordförande i Biskopsgårdens stadsdelsnämnd och ledamot av Göteborgs kommunfullmäktige.

Lars Nicklason

Bara i Afrika förstår jag hudfärgens fulla betydelse

FOTO: MICHAEL GÖRAN

JAG BEFINNER MIG i Dakar, Senegal, i arkiven, på jakt efter några dokument. Jag är svensk forskare vid Göteborgs universitet. Jag skriver min avhandling om afrikanska intellektuella i efterkrigstidens Paris. Jag är en i raden av alla européer som rest till Afrika för att hämta hem något. Jag kommer visserligen bara att ta kopior.

Jag tillbringar mina dagar på Cheikh Anta Diop-universitetet, namngett efter den senegalesiska fysikern, arkeologen och afrocentristen, som i mitten av förra seklet skrev ett antal verk där han förfäktade den skandalösa idén att allt väsentligt i idéhistorien inte härstammar från Europa, från Grekland och Rom. Utan att Alexandria faktiskt ligger på den afrikanska kontinenten och att subsahariska Afrika inte alls varit så avskuret från det undantag som Nordafrika, i synnerhet Egypten, vanligen föreställs. Istället visade han på likheterna mellan västafrikansk kultur och den gamla egyptiska och betonade de starka banden mellan norra och södra medelhavskusten. Och därmed mellan Europa och Afrika. Han ifrågasatte bilden av Afrika som ett levande museum för hur människorna har levt sedan begynnelsen.

Den humanistiska fakulteten på Cheikh Anta Diop-universitetet utgörs av en luggsliten och oansenlig tvåvåningsbyggnad, många fönster till föreläsning-

salarna är krossade. Campus är samlat utefter en lång boulevard och fakulteterna ligger längs med den, i den bortre ändan ligger universitetsbiblioteket, ungefär som Konstmuseet och Götaplatsen avslutar Avenyn. Kontrasten mellan den humanistiska fakulteten och biblioteket är remarkabel. Biblioteket är ett postmodernt monument – en gåva från Kanada – som vilken metropol som helst skulle vara stolt över, i flera färger, etager och paviljonger. Dock gapar bokhyllorna tomma, jag vet inte om det beror på stölder eller på att biblioteket dimensionerades var man alltför optimistisk när det gällde budgeten för bokinköp. Decennier av vanskötsel har gjort Cheikh Anta Diop-universitetet till ett nästintill – förutom av alla ambitiösa studenter som studerar i lärosalar utan riktiga bord eller stolar – borglömt och definitivt förslummat universitet långt från världens centrum, i denna vackra och märkliga stad så präglad av sitt koloniala förflutna.

ÖVERALLT I DAKAR blir man påmind om det nära bandet mellan Frankrike och Senegal, en gata heter exempelvis Boulevard Georges Pompidou, en annan Boulevard du Général du Gaulle. Också gatubilden är mycket lik den i franska städer, under balustraderna säljs samma varor som senegaleser säljer under balustrader i Frankrike. Det är en sammanflätning så intrikat att det är svårt att veta var-

ifrån saker kommer ”från början”.

Vad som dock är uppenbart är att ursprung och identitet är oerhört väsentligt här som på många andra ställen. Bara i Afrika förstår jag verkligen hudfärgens fulla betydelse, vetenskapen att jag inte kan gå ut på gatan utan att bli uppmärksam för att jag ser annorlunda ut. Det är en ansträngning att sitta på biblioteket och gå igenom kortkatalogerna och försöka låtsas som att jag inte syntes, som att jag inte var avgjort annorlunda. Men man lämnar mig åtminstone i fred. På Dakars gator får man inte vara i fred en sekund. Där gäller det att fästa blicken långt bort och inte höra och inte se det som sker runtomkring en.

STRAX INNAN jag skulle åka till Kuba för ett antal år sedan kom jag i samspråk med en fotograf. Jag minns inte mycket av vad vi talade om förutom detta: Det är omöjligt att resa numer, sa han. Naturligtvis visste jag att han hade rätt. Det var precis därför jag hade lämnat mina antropologistudier och istället blivit idéhistoriker. Men jag var på väg till Kuba och jag har sedan dess varit i Afrika flera gånger. Han har förstås rätt (och ändå så fel – för man måste ändå försöka – men det är en helt annan historia). Vad han åsyftade var att när den ungdomliga äventyrlustan avtar hinner insikten och ansvaret ikapp en och kan inte dölja den enorma klyfta som uppenbaras mellan en själv och den andre. Och det är inte en alltigenom angenäm känsla.

Smolket i resebägaren handlar för min del dels om mitt dåliga samvete över att vara vit (i betydelsen privilegierad och det ovedersägliga faktum att jag dagligen drar nytta av det). Dels har det att göra med insikten att varje relation med ickevita (i betydelsen underprivilegierade) oundvikligen präglas av skillnaden oss emellan.

Mikela Lundahl

Doktorand i idéhistoria

Unik utbildning i museologi

NÄSTA ÅR STARTAR en tvåårig utbildning i museologi vid Museion i samarbete med Världskulturmuseet. Utbildningen, som är unik för Sverige, är tänkt för dem som arbetar eller är intresserade av att arbeta inom olika typer av museer. Man kommer bland annat att studera hur man tar hand om olika samlingar, hur man kan använda ny teknik för att göra annorlunda utställningar, hur man kommunicerar med publiken. Ett år ägnas åt akademiska studier, en termin åt praktik vid något museum i Sverige eller utomlands, den sista terminen åt uppsatsskrivande.

Till de tjugo platserna kommer åtta studenter från Sverige att antas, övriga studenter tas in från andra delar av världen. Studenterna kan ha olika bakgrund men ska ha minst en fil. kand. Lärarna kommer dels från GU, dels från England som har en lång tradition av utbildning i museologi.

Många är nöjda med Fysiken

ALLT FLER TRÄNAR på Fysiken. Främst gratiserbjudandet och närheten till Fysiken lockar, det visar en nyligen genomförd enkät bland GU- och Chalmersanställda om vad de tycker om anläggningen och träningsmöjligheterna.

I dag är det drygt 600 GU-anställda som går på Fysiken och det är en ökning med drygt 30 procent på ett år.

På det hela taget får Fysiken ett gott betyg.

– Det är klart positiva siffror och det är glädjande att vi får ett högt snittbetyg. Vi har klarat av de bitar som en del var missnöjda med förut, konstaterar David Horn, verksamhetsansvarig på Fysiken.

GU har i år ökat sin satsning på Fysiken med 80 000 kronor. Då ingår även rehabiliteringsträning.

Veckans fråga

53 PROCENT av GU:s anställda trivs inte på sin arbetsplats, detta enligt vår högst ovetenskapliga enkät på webben. 137 personer svarade på den första enkäten, som finns på nyhetssidan www.gu.se/aktuellt

Varje vecka byts frågan ut.

Den allra senaste frågan lyder: Är det okej att se på fotbolls-VM under arbetstid? I skrivande stund tycker hela 33 procent att det är okej att låta TV:n stå på.

Så var själv med och rösta. Du kan påverka.

Utse pedagogiska pristagare!

VILKA FÖRTJÄNAR ATT inneha titeln pedagogisk förebild? Nu är det åter dags för att nominera kandidater till det individuella priset och till lagpriset. Inom kort kommer kvalitetsrådet att skicka ut en inbjudan till samtliga institutioner att nominera kandidater.

Institutioner/prefekter skall lämna förslag, inklusive en utförlig motivering, senast den 6 september, adresserade till registrator. Priserna kommer som vanligt att delas ut vid årets promotionshögtid. Eventuella frågor besvaras av vicerektorn för kvalitetsfrågor, Bengt-Ove Boström, e-post: Bengt-Ove.Bostrom@pol.gu.se

Konstföreningen vid GU fyller tio år

KONSTFÖRENINGEN VID GU har fyllt tio år. Jubileet firades på Stadsmuseet med årsmöte. Lena Johannesson, professor i konst- och bildvetenskap, föreläste om Zorn och den teknade serieutställningen WHAAM visades.

Konstföreningen är till för alla som är eller har varit verksamma vid GU samt deras partners. Föreningen har cirka 500 medlemmar och arrangerar föreläsningar, museivisningar, konstnärsbesök samt kortare och längre resor med museibesök och stadsvandringar. Bland annat har man varit i Köpenhamn, Oslo, Prag, Berlin och Stockholm.

I höst kommer föreningen att besöka Jim Dine-utställningen i Borås samt Munchutställningen på Göteborgs konstmuseum. Dessutom kommer man att resa till Louisiana för att se på verk av Arne Jacobsen samt göra besök hos keramikern. Och så anordnar man det årliga konstlotteriet i november.

Den som är intresserad av medlemskap kan kontakta Gia Katz på telefon 20 46 64 eller betala in 150 kronor på postgiro 641774-5. Glöm inte att uppge namn och institution eller motsvarande.

Stipendier

ADLERBERTSKA forskningsstiftelsens utlysning för 2002. Stipendiet utlyses med sista ansökningsdag 5 augusti 2002. Se webbplats: www.gu.se/Stipendier/adlerbert

Under sina 34 år vid GU har Bengt Särllvik hunnit med sex rektorer. Nu går han i pension.

En älskad tjänsteman

Öppenhet och dialog, värdet av att beslut förankras i verksamheten, samt omtanke om studenterna – det hör till de frågor som engagerat Bengt Särllvik under nära trettiofem år vid Göteborgs universitet.

Jubilaren

SITT FÖRSTA ARBETE vid GU fick Bengt Särllvik redan 1956, ett sommarjobb vid statsvetenskapliga institutionen.

Men mera fast har han arbetat här sedan år 1968. Han har varit administrativ assistent och studievägledare vid institutionen för statskunskap. Och sedan 1976 har Bengt Särllvik arbetat för förvaltningen, först på humanistiska fakulteten och sedan på samhällsvetenskapliga fakulteten som chef för dåvarande nämndkansliet.

För styrelsen har han arbetat sedan 1986.

– Jag har förstås varit med om många förändringar, särskilt 1976-77 då alla nya fakultetsnämnder, linjenämnder och sektionnämnder skulle tillsättas. Då var det fruktansvärt jobbigt att arbeta med administration. Det blev väldigt mycket övertid, det gällde ju att ge så bra service som möjligt åt dekaner, lärare och studenter. Men för det mesta har det varit roligt att arbeta för GU, inte minst för att jag haft så mycket kontakt med studenterna.

UNDER SINA TRETTIOFYRA år vid GU har Bengt Särllvik hunnit med sex rektorer. Han har varit med om rektorssammanträden,

styrelsemöten, dekanalkollegier, rektorsråd och genom åren skrivit någonstans runt 600 - 700 rektorsprotokoll. Han har dessutom varit sekreterare till valberedningen vid rektors- och prorektorsval.

– **PROTOKOLL ÄR** betydelsefulla, de måste vara så korrekta som möjligt, inte minst ur rättssäkerhetssynpunkt. Och det är viktigt att det finns bra beslutsunderlag som till exempel tar hänsyn till jämlikhets- och jämställdhetsaspekter.

Att det förs en öppen dialog inom universitetet har Bengt Särllvik alltid sett som något betydelsefullt som kräver både integritet och civillitage.

– Man måste få framföra kritik utan att det slår tillbaka på en själv. Man påtalar ju inte problem för att bråka utan för att det bara är så saker och ting kan bli bättre.

– **JAG SOM HAR** lite perspektiv kan ibland med ett leende konstatera att allt går igen. De idéer man tror är nya och fräscha har ofta prövats tidigare, fast under annat namn. Det har också varit intressant att se hur olika frågor behandlas på varierande sätt vid olika sorters möten och hur olika personer förändras beroende på vilken roll de spelar.

Det roligaste har dock varit kontakten med studenterna.

– Särskilt som studievägledare och fakultetssekreterare träffade jag många studenter och även om jag inte alltid kunde hjälpa dem kunde jag i alla fall berätta vilka regler som gällde och vilka rättigheter som finns. Studentinflytande är viktigt, inte bara att de sitter med i olika sammanhang, utan att studenterna verkligen får vara med och påverka.

Det Bengt Särllvik kommer att sakna

mest som pensionär är alla människor han känner vid GU.

– Jag kommer förstås att följa universitetets utveckling. Jag hoppas att öppna högskolan kommer att leda till fler studenter från andra miljöer än de traditionella. Och jag önskar verkligen att GU går att hålla ihop, det har de flesta mycket att vinna på.

Men han kommer knappast att bli sysslolös.

– Det är så mycket jag aldrig hunnit med som resor, musik, konst, litteratur, teater. Tänk att kunna ligga och läsa en bok utan att somna med den på näsan! Min hustru går inte i pension ännu på flera år så delvis kommer jag nog att ägna mig åt hushållet, laga mat, städa och baka bröd. Och så kommer jag att åka till sommarstället på Källö, en liten ö mellan Styrso och Brännö. GU:s konstförening tänker jag fortsätta vara med i och kanske får jag möjlighet att ägna mig åt pensionärsuniversitetet, fast jag vet inte så mycket om det ännu.

ATT BENGT SÄRLLVIK är en mycket uppskattad och älskad person kan många vid GU vittna om. Martin Fritz, före detta prorektor, säger: "Han kan karaktäriseras med tre ord – lojalitet, arbetsamhet och noggrannhet. Han har gjort GU utomordentliga tjänster tack vare dessa egenskaper."

Och professor Lennart Hjalmarsson vid nationalekonomiska institutionen betonar: Han har alltid varit den perfekta tjänstemannen, noggrann och påläst, alltid pålitlig.

Bengt Särllvik avtackas den 14 juni i Ågrenska villan.

Eva Lundgren

Floskelvarning!

Vi tror att du som läser GU Journalen är en kreativ person som är van vid att läsa olika vetenskapliga tidskrifter med öppet sinne och att ta ställning i svåra frågor.

Vi tror också att du är flexibel och initiativrik med ett uttalat intresse för din arbetsplats och det samhälle vi alla verkar i.

VISST HAR DU läst det här förut?

Tja, kanske inte i dina egna texter, men i alla annonser, rapporter, verksamhetsplaner och policydokument som produceras vid GU. Värderande uttryck som man slänger omkring sig vid högtidliga tillfällen och allt som oftast kan få läsa i betydelsefulla dokument.

Vi undrar varför? Är det en sjukdom och är den i så fall smittsam?

Till exempel får vi i Verksamhetsplanen reda på att Göteborgs universitet är ett människornas universitet, att universitetet är till för såväl dem som finns innanför dess väggar som för andra. Med andra ord ett universitet för alla. Och i den nya Personalidén (sic!) står det att GU utgår från allas lika rätt och värde i och för organisationen.

Kliché, klyscha, floskel, vad säger GU:s språkexpert, professor Sven-Göran Malmgren, om användningen av dessa högravande uttryck?

– Floskel är ett ganska starkt uttryck, jag föredrar ordet kliché. Jag tycker att man borde vara mer kritisk och språkmedveten när man skriver alla dessa rapporter och dokument så att man kan undvika de vanligaste fraserna.

DET FINNS EN gradskillnad mellan orden floskel och kliché som annars betyder ungefär samma sak. Det handlar om högravande, ofta tomma uttryck, där klichén är en något mildare variant än floskeln.

– Den som använder en kliché vet ofta inte riktigt vad han vill komma fram till och drar därför till med ett färdigt uttryck. Men man kan också använda en kliché för att få tid att tänka ut vad man egentligen vill säga. Ibland innehåller klichéerna bildspråk, som kan bli fel, som i uttrycket ”året rullar igång”. Det blir en katakres. Det är svårt att tänka sig ett år som rullar.

Några klichéer kan man kanske ha överseende med, men när det leder till allmänt dålig språkbehandling är det allvarigare. Vi läser vidare i Verksamhetsplanen för GU: ”Målet måste vara det excellenta bredduniversitetet, där lärandet i alla dess former och alla dess dimensioner och på alla nivåer samverkar med en god och kreativ universitetsanda, där alla människor får möjlighet att maximera sina inneboende möjligheter.” Excellens och bredd är svårförenliga – nästan motstridiga – begrepp. Och i en enda mening vill man säga alldeles för mycket om lärande.

– Dessutom är orden ”maximera” och ”inneboende” lite fel i det här sammanhang-

et. ”Förverkliga” passar bättre in och ”inneboende” behövs inte alls.

Faran med att använda klichéer är bland annat att vissa uttryck nöts ut, de förlorar mening och värde.

– Politiker vädjar inte längre till vår känsla för ”solidaritet”, ett uttryck som känns slitet. I stället vill de att vi ska göra saker ”tillsammans”.

MEN NÄR KLICHÉER STAPLAS på varandra blir det en ogenomtränglig ordmassa med lite innehåll. Ta ett djupt andetag och läs följande mening: ”GU utgår ifrån en nära samverkan mellan anställda inbördes, mellan dessa och studenterna samt mellan anställda och ledning; i samtliga fall oavsett roll i universitetet, etnisk tillhörighet, sexuell läggning, eventuellt funktionshinder, kön eller ålder”.

Har du någon luft kvar?

Fakta / Floskler

Ordet floskel kommer från latinets *flosculus*, liten blomma och betyder tomma fraser, svulstigheter

Så här undviker du de värsta fällorna:

- Undvik uttryck som *positiv utveckling*, *tvärande verksamhet*, *kvalitet*, *utmaningar*, *solidaritet*, *omvärlden*, *kreativitet* utan att specificera vad det handlar om.
- Fundera över om det du skriver går att uttrycka enklare.
- Gå rakt på sak.
- Är det luddigt skrivet, tänk om!
- Låt andra läsa det du skriver.
- Tänk på vad orden du använder betyder.
- Läs mycket skönlitteratur, då får man ett bättre språk.

Hur smittade är vi?

GU Journalen utlyser en tävling där de värsta GU-flosklerna koras. Du kan vinna en valfri bok.

Stöter du på någon floskel i ditt arbete, skicka den till oss före den 30 augusti! Vi publicerar de bästa bidragen i nästa nummer.

Gammal är äldst

DET HAR KOMMIT en fråga till Språkspalten om varför en gammal man är äldre än en *äldre man*. Det heter ju *gammal*, *äldre*, *äldst* påpekar frågeställaren. Svaret är att de olika formerna i serien, de s k komparationsformerna, jämförs på olika sätt vad gäller ålder.

Grundformen *gammal* jämförs med en hel åldersskala, som går från ung till gammal. Kallas man gammal ligger man högt, nära toppen av den skalan. När komparationsformen *äldre* används finns det en avgränsad grupp, människor eller annat, där en viss person jämförs med en eller flera av de andra. Om gruppen består av ett treårigt och ett fyraårigt barn, så kallas fyraåringen *äldre*, fast hon ju förstås är ung på skalan ung-gammal. Men sedan finns det också en speciell användning av komparativformen, och det är väl den som konfunderar i uttryck som *en äldre man* eller *en äldre kvinna*. Här är jämförelsen närmast befolkningens genomsnittsålder, och de omnämnda personerna bör alltså vara äldre i jämförelse med den. De ligger alltså i den övre delen av skalan ung-gammal, men inte ända i toppen, för de som är där kallas gamla.

Superlativformen *äldst*, slutligen, innebär åter en jämförelse inom en avgränsad grupp, t ex förskolebarn. Den person som omnämns som äldst har högre ålder än alla andra i just den speciella gruppen. Var på skalan ung-gammal hon befinner sig kan man däremot inte alls veta genom valet av den formen.

EN ANNAN FRÅGA handlar om när det ska vara ett s i fogen i sammansatta ord. Frågeställaren har nyligen sett sammansättningar som *jordgubbstårta* och *bordlampa* och vill stoppa in ett s efter *jordgubb* och efter *bord*. Frågan är vilka regler som gäller.

Det är en bra fråga, problemet är att det hittills inte funnits något heltäckande svar. Men i tidskriften Språkvård 3/2001 skriver Lars-Olof Delsing en förklarande artikel. När det gäller sammansättningar med sammansatt förled, som *jordgubbstårta*, har det regelmässigt varit så i svenskan att man har ett s i fogen för att visa sammansättningens struktur. Man skiljer alltså på *skolbokshylla*, ”hylla avsedd för skolböcker” och *skolbokhylla*, ”bokhylla i en skola”.

I övrigt, när första ledet i sammansättning självt är osammansatt, vilket ju förstås är det vanligaste, finns regelbundenheten att om första ledet slutar på s- eller sje-ljud tillfogas inget foge-s, t ex i *ljushuvud*. I övrigt är det enligt Delsing så att variationen, med eller utan foge-s, går tillbaka på de förhållanden som rådde i fornsvenskan före mitten av 1400-talet. Men i vår tid kan man möjligen ana att utvecklingen går mot minskad användning av s i fogen (Man tenderar att ha ordets grundform även som första sammansättningsled.) I Svenska Akademiens ordlista (1998) är exempelvis ordet *tidsplan* upptaget som normalform, med s i fogen. Varianten *tidplan*, som många använder i stället numera, nämns ett mindre allmänt (och rekommenderat) alternativ, försett med kommentaren ”Formen *tidplan* anv. mest i bet. ’schema’”. *Bordlampa* och *jordgubbstårta* finns inte i ordlistan, däremot förstås *bordslampa* och *jordgubbstårta*.

OM MAN VILL vara säker på att använda en sammansättningsform som är allmänt accepterad bör man alltså konsultera ordlistan, som förtecknar många svenska sammansättningar, om än inte alla, bl a eftersom nya bildas vid behov. Det är viktigt att använda den senaste upplagan. För närvarande är det nummer 13. Ordlistan beskriver i de flesta fall hur språkbruket faktiskt ser ut, men ibland vill man också styra det. Just i trettonde upplagan gör man för första gången en rekommendation för ordet *chef* vad beträffar användning av s i fogen när det sätts samman. Så här står det i ordlistan: ”Sms.fog: *chefs-* (utom i det finl. *chefdirektör* och i *chefredaktör*).” Intressant nog strider detta mot vissa svenskers språkkänsla, nämligen de som menar att det exempelvis är skillnad mellan *chefläkare* och *chefsläkare*. I det första fallet skulle det vara ”en läkare som också är chef” i det andra ”en läkare åt chefer”. Det stämmer med den språkhistoriska utvecklingen; foge-s är en gammal genitiv (för maskulina ord av typen *chef*), som anger ”ägande”. Men språkforskarna har länge skilt på genitiv-s och foge-s och menat att för dagens språkbrukare finns det inget samband mellan dem. Men så är det kanske ändå inte, inte för alla?

Kerstin Norén

Institutionen för svenska språket

Skicka in dina frågor till GU Journalens språkspalt på e-post: gu-journalen@gu.se eller till kerstin.noren@svenska.gu.se

FOTO: GÖRAN OLSSON/GU

Intern rekrytering skadar universitetens trovärdighet

VILKA SLUTSATSER skall man dra av turer- na vid tillsättningen av professuren i histo- ria vid Lunds universitet? Beror det hela på några enskilda personers dåliga omdöme och bristande insikter i de grundvärden som ett fungerande forskarsamhälle bygger på? Eller finns det någon mera djupgående strukturell förklaring till det som skett? Jag är för egen del övertygad om det senare.

För det första har universiteten numera fått s k procentmål av Utbildningsdeparte- mentet som de skall uppnå vad gäller ande- len kvinnliga professorer och Kristian Ger- ner är, liksom jag själv, nog svårt och ohjälpligt felkönad. Efter det att EG-dom- stolen gjort den direkta könskvoteringen olaglig har regeringen istället tagit till denna kvantitativa kvotering. Detta är naturligtvis en direkt uppmaning till universitetsled- ningen att manipulera tillsättningsärendena efter det mönster som nu skett i Lund.

För drygt två år sedan varnade jag för effekterna av Carl Thams beslut att de sak-

kunniga inte längre skall vara ledamöter i tjänsteförslagsnämnden. På papperet såg detta ut som en tämligen oskyldig reform, men insikter från forskningen om hur beslut i styrelser går till pekade i rakt mot- satt riktning.

FÖRÄNDRINGEN MEDFÖR att det är betyd- ligt lättare för den lokala tjänsteförslags- nämnden att reducera de sakkunnigas utlå- tande till en aspekt bland andra aspekter som skall vägas in, särskilt eftersom de sak- kunniga inte är med i själva beslutsdiskus- sionen.

Det skall tilläggas att Carl Tham i flera uttalanden sagt att han fullständigt saknade tilltro till sakkunnigas bedömningar gene- relt. Han ansåg att landets professorer syss- lade med systematisk diskriminering och andra oegentligheter vid meritbedömning- ar. Även Mona Sahlin har argumenterat efter denna linje.

Den utredning av Ulla Riis och Leif

Lindberg som Utbildningsdepartementet beställde, visade emellertid på motsatsen, varefter departementet begravde den under tystnad. Enligt vad Ulla Riis sagt till mig stoppades den undan för att inte störa de politiska ritningar som Tham och Ebba Witt-Brattström drog upp för att lansera de s k Thamprofessorerna.

Naturligtvis är det uppseendeväckande att vi har haft (och fortfarande har) statsråd som anser att en av grundlagens centrala paragrafer inte kan tillämpas, nämligen RF 1:9 som stadgar att alla som har uppgifter inom den offentliga sektorn skall beakta principen om allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet.

För det andra verkar det vara något som är genuint ruttet vid just Lunds universitet. Det har nämligen varit uppseendeväckande liknande affärer vid flera andra institutio- ner. För ett par år sedan handlade det om tillsättningen av en professur i nationaleko- nomi där man valde en lokal kandidat istäl-

let för en utifrån kommande som förordats av de sakkunniga. En mycket stor del av professorskåren inom ämnet protesterade.

ANDRA LIKNANDE HÄNDELSEr har inträffat vid sociologiska institutionen. När det gäl- ler intern rekrytering torde emellertid stats- vetenskapliga institutionen i Lund ha ett förmodligen oslagbart rekord. Senast de rekryterade någon som inte disputerat vid den egna institutionen till någon sorts lärar- eller forskartjänst var 1926. I den utvärde- ring som tre internationella forskare gjort av statsvetenskapen i Sverige på Vetenskapsrå- dets uppdrag får också institutionen skarp kritik för denna policy.

Bo Rothstein

innehavare av August Röhss professur i statsvetenskap

Fortsätt debattera: Vad kan vi lära av historien i Lund?

Doktorander – det är hög tid att vakna ur törnrosasömnen !

FÖR NÄSTAN SAMTLIGA doktorander som är medlemmar i de Filosofiska Fakulteternas Studentkår, FFS, vid Göteborgs universitet finns det gemensamma doktorandrådet GDR. FFS har tagit på sig ett stort ansvar när det gäller att tillvarata doktorandernas intressen i samtliga frågor som rör dokto- rander. Doktoranderna har bl a därför en egen sektion som leds av GDR. Det består i dag av doktorander från humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga doktorandråden. Representanter till GDR:s styrelse väljs av respektive institu- tion. Tanken är dock att alla skall kunna vara med i GDR och påverka sin ställning och situation. Jag vill därför uppmana er dokto- rander att delta i detta betydelsefulla arbete. Jag vet att tidsbrist är det som i alla högsta grad präglar en doktorands vardag. Men jag vet också att den tid som läggs ned på frågor om doktorander och deras arbets- miljö alltid har ett stort värde för både dok- toranderna själva och för Göteborgs uni-

versitet som lärosäte. Under hösten kom- mer GDR att sammanträffa vid ungefär tre tillfällen. Tag tillfället i akt och kom och dis- kutera de viktiga doktorandfrågorna.

VID FLERA AV landets universitet har man funnit att antalet långtidssjukskrivningar ökat just bland doktoranderna. Det är alar- merande siffror som tagits fram bl a i Lund och Stockholm. Doktorandernas arbete be- skrivs i dag som ett högstressarbete med en nedbrytningsprocess som följd. Det är där- för oerhört viktigt att doktorandernas arbets- miljö ses över snarast. Det är ett flertal vikti- ga frågor som måste bli föremål för en ordentlig översyn bl a hur handledarskapet för doktoranderna utövas. Det bör, enligt min mening, finnas två handledare för varje doktorand. Ett skäl härför är att en dokto- rand inte skall behöva drabbas av att handle- daren blir sjuk eller får en annan anställning så att doktoranden står utan ett fungerande handledarskap. Finansieringsfrågor är en

annan sådan viktig fråga, det lär finnas skuggdoktorander vid landets samtliga uni- versitet. En skuggdoktorand är en dokto- rand som följer en doktorandutbildning utan att vara formellt antagen till forskar- utbildningen. Den bakomliggande tanken torde vara att doktoranden skall visa vad han eller hon duger till för att sedan, förhopp- ningsvis, bli formellt antagen till utbild- ningen. Det finns emellertid stor rättsosä- kerhet med att vara skuggdoktorand. En ytterligare fråga i sammanhanget är alltså doktorandernas rätts säkerhet. Denna fråga undersöks för närvarande av Utbildningsde- partementet.

Det är hög tid att vakna ur törnrosasöm- nen! Det gäller alla doktoranders arbetsmil- jö och att doktorandernas rätts säkerhet snar- rast måste förbättras.

Marie Tuula

Doktorandombudsman på FFS

FOTO: GÖRAN OLOFSSON/NTB

Skriv till GU Journalen

Häftiga diskussioner vid kaffebordet? Protester, debatter, kritik och beröm? Låt fler få veta vad du tycker.

Skriv till GU Journalens insändarsida, **e-post: gu-journalen@gu.se** Men skriv kort och kärnfullt, runt 350 ord, absolut inte mer än 450. Uppge alltid namn och institutionsadress till redaktionen. Men i tidningen får du gärna vara anonym eller använda pseudonym. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta manus. Delta även i GU:s elektroniska debattorgan på adress: **http://friaord.gu.se/** Manusstopp för nästa nummer är den 30 augusti.

Allt fler uppgifter läggs på utan ersättning

Varför har stressen på arbetsplatsen ökat och vad kan GU göra åt detta? Som facklig organisation har nu SACO fått stafettspinnen efter Christina Nordberg.

I MASSMEDIA KAN VI dagligen läsa om att stressen ökar inom den offentliga sektorn. Långtidssjukskrivningarna är kostsamma och kräver samhällsinsatser. Regeringen har tillsatt en utredning som skall komma med förslag. SACO:s uppfattning är att stressen vid GU i första hand beror på bristande resurser. Utbildningsuppdragen är inte finansierade fullt ut.

Medan antalet studenter har ökat med cirka 80 procent har antalet lärare endast ökat med cirka 30 procent de senaste 10 åren. Inom administrationen har personalen samtidigt minskat med cirka 10 procent. Dessutom har det blivit betydligt svårare att få externa medel. Sammantaget innebär detta att färre anställda – såväl teknisk-administrativ personal som lärare och doktorander – pressas att utföra mer och mer arbete.

På universitetsbiblioteket har antalet anställda ökat marginellt sedan 1992 trots att fler arbetsuppgifter tillkommit och antalet besök ökat kraftigt.

Kompensation i form av rimlig löneutveckling och/eller andra löneförmåner har uteblivit. En ständigt ökande press på personal utan rimlig kompensation i form av lön och/eller andra förmåner skapar ett arbetsklimat som leder till stress och kanske slutligen till utbrändhet.

Vad kan man göra för att ändra på situationen?

I arbetstidsavtalet för lärare som slöts 1999 drev SACO kraftigt frågan att alla arbetsuppgifter skulle synliggöras i en tjänstgöringsplan. Avtalet har funnits i drygt tre år men fungerar inte tillfredsställande. På flera områden upprättas inga tjänstgöringsplaner, vilket innebär att SACO inte kan överblicka hur avtalet efterlevs. Brister i tillämpningen av avtalet kan också konstateras. Så till exempel respekteras inte alltid den garanterade tiden i avtalet för kompetensutveckling och det finns ibland en klar ovilja att utbetala övertidsersättning. SACO har därför genomfört lokala tvisteförhandlingar under verksamhetsåret. SACO har nu inlett förhandlingar med arbetsgivaren för att få till stånd ett förtydligande av ett flertal punkter i arbetstidsavtalet.

Arbetstidslagen är helt tydlig i fråga

om övertid. Ingen planerad övertid får förekomma och i de fall övertid beordras får den ej överstiga 150 arbetstimmar per år. Vi vet att det såväl förekommer planerad övertid som att övertidstaket överskrids vid GU. Detta är i första hand ett ledningsansvar, men alla måste kunna säga nej till arbetsuppgifter som medför obetald övertid.

Det finns ytterligare exempel på vad SACO gör för att motverka stressen på GU. Vid konflikter av olika slag kan SACO vara såväl ett stöd för medlemmen som problemlösare. Fackliga företrädare biträder också om medlemmen så önskar i rehabiliteringsärendena.

Personalorganisationerna har varit med och initierat den s k Hälsoberometer. I såväl den centrala arbetsmiljökommittén som i de lokala arbetsmiljökommittéerna initierar ofta SACO en diskussion av de psykosociala arbetsmiljöfrågorna.

Inger Wilgotson Lundh
SACO

Hur kan lärarnas arbetssituation förbättras? Stafettspinnen går vidare till: dekanus Lennart Weibull på samhällsvetenskapliga fakulteten.

FOTO: GÖRAN OLOFSSON/ND

Vi vet att det såväl förekommer planerad övertid som att övertidstaket överskrids vid GU, säger Inger Wilgotson Lundh.

Fria ord

Det är synd om människan!

ARISTOTELES PÅSTOD att människan är en tvåbent, fjäderlös varelse med något slags förnuft. Cirka 2290 år senare fick Gary S. Becker Nobelpriset i ekonomi för sitt påstående att detta "förnuft" domineras av ett ekonomiskt tänkande. I sanning en truism. Tänk att man kan få ett så fint pris för något som de flesta redan vet av egen erfarenhet!

Becker bekräftar alltså, rent vetenskapligt, att det är hushållning av resurser som är den medvetna eller omedvetna drivkraften i människans handlande. Detta gäller valet av utbildning, karriär, äkta häft och skilsmässa. Men trots all vetenskap förblir dödligheten 100 procent. Och ingen kan ta något med sig dit man går.

En samtida genetikforskare, Jared Diamond, har sin egen förklaring till de mänskliga fenomenen. Han studerar apors DNA

och kan bekräfta att människan egentligen är "den tredje schimpansen" på vår jord. Därmed medverkar även han till detroniseringen av Guds avbild.

Sammanfattningsvis är det alltså en ekonomiskt tänkande apa som styr vår värld. Och då går det naturligtvis som det går, vilket massmedia dagligen kan bekräfta. Lyckligtvis är människan tämligen glömsk av sig. Gamla radikala vänsteryttrar kan utvecklas till euforiska högerfossingar – bara de får spela i en högre division. Sådant händer både i näringslivet och i akademien. Större revir ger mer pengar och makt. Fenomen som filantropi och empati får vi andra, mer aningslösa, stå för. Sânt lockar inte till ekonomisk skörlevnad. Vilket är synd ...

Guido Satir
www.biologik.net

Hyr övernattningslägenhet i Stockholm!

Stiftelsen Gästforskarbostäder vid GU erbjuder verksamma

vid Göteborgs universitet och Chalmers tillgång till en övernattningslägenhet i Stockholm. Lägenheten ligger centralt i stan vid Roslagstulls gamla sjukhus, Roslagstullsgatan 7 F.

Bokning av lägenheten görs genom Ågrenska villan, tel 773 4638, där även nyckel hämtas och lämnas. Max hyrestid är 1 vecka och kostnaden är 550 kr/natt för en person (för varje tillkommande person plus 50 kr/natt). Ytterligare information om övernattningslägenheten finns på webbsidan: <http://www.gu.se/aktuellt/doc/0003/stockholm.html>

När lockelsen blir för stark

Text: Kajsa Asklöf **Bild** Eva Stööp

När livet gått i stå är otrohet ett lockande livselixir. Någon, vars uppenbarelse inte andas vardagskrav, har fått upp ögonen för ens rätta jag och inser till fullo vilken attraktiv, spännande människa man egentligen är. Sedd genom nya ögon kan man bli en annan och samtidigt mer av sig själv. En kravlös oas hägrar, det är bara att öppna dörren till den fria luften och kliva ut. Tankar på konsekvenser motas bestämt undan. Att otrohet skulle kunna klassas som otukt och vällust och därmed vara en dödssynd är ingen särskilt vanlig ståndpunkt idag.

BAKGRUNDEN TILL ATT OTROHET anses vara en mindre lämplig avfartsväg från den goda är förmodligen att mannen gärna vill veta att han är far till de barn han ska dra försorg om, och att kvinnan vill att mannen ska

tidig sexualdebut och många tidigare partners är mobilitet en hög riskfaktor.

– Antal resdagar är en stark variabel. På resa har man större möjlighet att vara otrogen och har man det dessutom bra ställt materiellt så ordnar man det lättare för sig också, säger Per Schioldborg.

Det är inte ovanligt att det är bland kollegorna man hittar den person som ger tillvaron klarare färger. Det är på arbetsplatsen våra stigar korsas och det är där vi får tid att få syn på varandra.

Med en del otillfredsställelse i botten är det lätt att förlägga tyngdpunkten på de sensuella fantasierna hos någon annan än den man vanligtvis delar sitt hem med.

– På jobbet kan man märka att man blir speciellt förtrolig med någon. Man känner att det är någon som förstår precis vad man menar, och då tror jag att det är bäddat för ett djupare engagemang. På en arbetsplats med hundra personer kan man nog räkna med att 1 av 10 har ägnat sig åt tillfällig eller upprepade otrohet. I vissa fall finns båda berörda på samma arbetsplats,

Och om man själv längtar efter ett innerligare kärleksliv kan andras otrohet väcka avundsjuka, berättar Lars-Gösta Dahlöf. Svartsjukan ligger också på lur, eftersom det är lätt att börja fundera över vad den egna partnern har för sig på sin arbetsplats. Arbetskamraterna får insyn i något de inte bitt om.

– Sådant här går aldrig att hålla hemligt, tror jag. Om man känner varandra så märks det utanpå, och det blir bara ännu tydligare om man försöker att dölja det. Lycksaligheten har behov av att tala om sig.

OTROHET KAN ÄVEN SPEGLA konflikter på arbetsplatsen, säger Lars-Gösta Dahlöf. Om man har ett tråkigt jobb eller inte får den befordran man anser sig vara värd, kan man visa att man i varje fall är värdefull på något sätt.

Om den egna makan eller maken är dålig på att bekräfta och visa uppskattning är man mer i behov av uppmärksamhet från andra. Och det kan vara betydligt mer lockande att ge sig in i en passion än att börja ta

Otrohet kan vara en längtan att få kliva ur sin vardag och bli älskad med klara ögon utan att lager av gammalt pargroll skymmer sikten. Att få känna hur livet tar ny fart är en frestelse som är svår att motstå om livet gått i stå. Det är inte ovanligt att det är bland kollegorna man hittar den person som ger tillvaron klarare färger.

engagera sig i sina barns överlevnad. Att otrohet, trots att det inte är speciellt accepterat, ändå är ett utbrett fenomen är det som intresserar Per Schioldborg, professor i socialpsykologi i Oslo. Han berättar om sin forskning som visar att 40 procent av männen och 30 procent av kvinnorna i åldrarna 18 till 60 år varit otrogna någon gång. När det gäller högutbildade var otroheten ännu högre – 50 procent, och i hälften av fallen handlade det inte om enstaka otrohet utan om förhållanden vid sidan om. Förutom hög utbildning,

säger Lars-Gösta Dahlöf, docent i psykologisk sexologi vid GU.

Även om det är ganska vanligt innebär det inte att det passerar obemärkt.

– Informella parbildningar vållar alltid turbulens. Det skapar spänningar och är ofta ohållbart. De två aktörerna är lyckliga men runt dem finns människor som är jättebekymrade. Vet hans fru inte om det här? Hur länge tänker de hålla på? En hel avdelning kan få kollektivt dåligt samvete för de inblandades respektive,

sig an medelålderskrisen och det smärtsamma avskedet av livet som ung vuxen.

Per Schioldborg tycker att man får se till tre skikt inom människan för att förstå vad som sker vid otrohet, ett biologiskt, ett psykologiskt och ett socialt.

– En otrohet ger liv och spänning. Vi vet att denna spänning aktiverar signalsubstansen dopamin som i sin tur aktiverar lustcentrat i hjärnan. Sexuell attraktion aktiverar dopamin och det kan bli svårt att stå emot.

När det sker står vi inför ett antal val. Den biologis-

ka delen av oss ropar JA! Enligt Per Schioldborg är män genetiskt programmerade att sprida sina gener så väl som möjligt, medan kvinnor är betydligt mer selektiva i sitt partnerval. Hon vill helst ha en man som inte bara kan reproducera sina gener utan som också är möjlig att leva med. Förklaringen till att det ändå är nästan lika många kvinnor som män som är otrogna finns på det psykologiska planet, enligt Per Schioldborg.

NÄR BIOLOGIN SAGT sitt, säger psykologin ett mer tveksamt tja. Bekräftelsen på den egna attraktionskraften är tillfredsställande, men medvetenheten om att ett steg i fel riktning kan innebära oönskade konsekvenser avskräcker en del. Anledningen till att några ändå tar det där snedsteget uppges vara följande i Per Schioldborgs forskning: missnöje med den fasta relationen (43 procent), längtan efter spänning (23 procent), otillfredsställda sexuella behov (22 procent) och den speciella situationen (17 procent) där faktorer som alkohol och den andres initiativ spelat in. Undersökningen är gjord bland 350 studenter. Det är möjligt att en undersökning bland medelålders personer gett ett annat resultat.

DET TREDJE SKIKKET inom oss, som är präglad av rådande normer, säger nej. I vår kultur gäller monogami, åtminstone seriell. När studenterna fick uppge hur pass acceptabelt de tyckte att otrohet var på en skala av 1 till 7 blev siffrorna låga (1,6 i snitt för kvinnor och 2,2 för män). Inte heller de som själva varit otrogna tyckte att det var ett särskilt acceptabelt beteende.

Det man var mest rädd för var den ”känslomässiga otroheten”. Studenterna fick svara på frågan om de var mest rädda för att partnern skulle fördjupa sig i en känslomässig relation med en annan eller om den sexuella otroheten var mest skrämmande. Hela 83 procent av kvinnorna ansåg att den känslomässiga anknytningen var den mest oroväckande, vilket också 56 procent av männen tyckte.

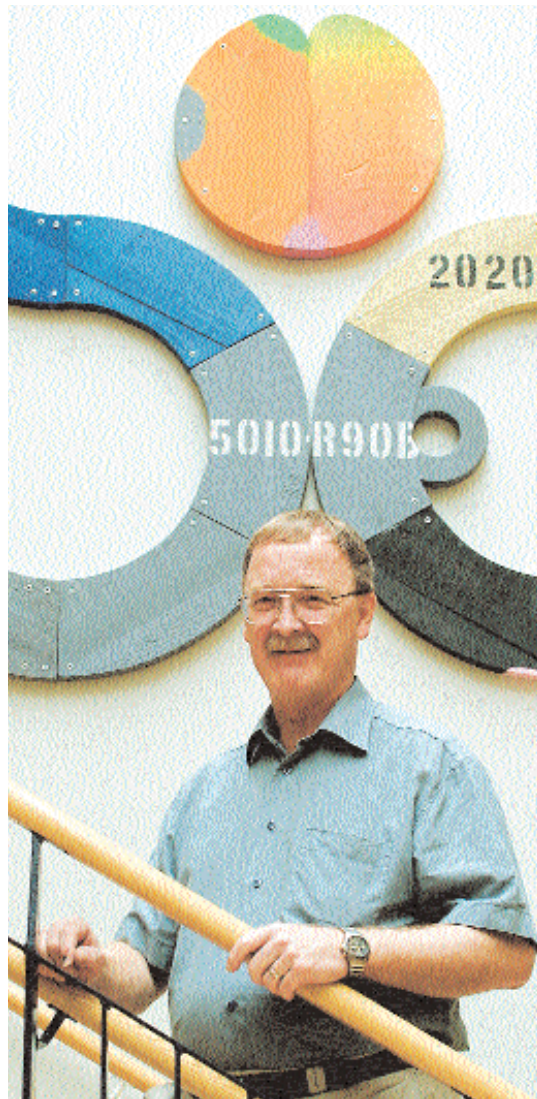
– Män anser att kvinnan har sex med en man först när hon är känslomässigt engagerad i honom, vilket gör att hennes otrohet innebär ett hot om förlust. Kvinnor anser att män kan ha sex med en kvinna han inte är särskilt engagerad i, men det gäller andras män. När det gäller den egna mannen tror hon att han måste vara kär i en kvinna för att ha sex med henne.

För den som ger sig in i ett passionerat äventyr vid sidan om vardagsförhållandet väntar, förutom ett lyckorus och känslan av att vara bekräftad i sin manlighet respektive kvinnlighet, även en del ruese. Även om man inte berättar för sin partner om sitt sidoliv kan man plågas av dåligt samvete, få svårt att sova, och över huvud taget fungera sämre på grund av oron. De otrogna oroar sig för att det de gjort eller gör ska leda till en brytning i det fasta förhållandet, att tilliten i förhållandet ska försvinna, (mindre tillit hos vem? Sig själv eller partners?) och sexuellt överförbara sjukdomar. Kvinnor oroar sig mest för att förhållandet ska ta slut, medan mäns största orosmoment är sexuellt överförbara sjukdomar.

Svartsjuka är en otrevlig bieffekt av svek. Men även ett sådant plågsamt tillstånd kan Per Schioldborg uttrycka i siffror. En svartsjuka som går att hänföra till siffrorna 1 och 2 på en skala till 7, är ganska positiv eftersom den bidrar till att stärka relationen.

– Det är den som en man kan känna om han märker att hans kvinna är omsvärmad av andra män på en fest. Den gör honom bara mer omtänksam, säger Per Schioldborg.

Svartsjuka som ligger mellan siffrorna 3 och 5 är mer negativ.

– På en arbetsplats med hundra personer kan man nog räkna med att en av tio har ägnat sig åt tillfällig eller upprepad otrohet, säger Lars-Gösta Dahlöf, docent i psykologisk sexologi i Göteborg.

” Samvetet är själens röst, passionerna är kroppens.

Jean-Jaques Rousseau

– Den skapar ambivalenta känslor, osäkerhet och irrationalitet. Man tycker att partnern är både attraktiv och fränstötande, och vet inte om man kommer att förlora honom eller henne.

SVARTSJUKA AV GRADERNA 6 och 7 kan leda till aggressioner för att man känner sig besviken. I det läget drar man sig tillbaka, tycker att man har förlorat något och blir egocentrisk.

– Det leder till starka reaktioner och i allra värsta fall kan sådan svartsjuka leda till mord. Det är detta tillstånd som kräver behandling.

Visserligen finns det en liten grupp parförhållanden där det är tillåtet med otrohet vid sidan om, men för de allra flesta är otrohet inget man tar lätt på. Oavsett tid och ökad sekularisering verkar det som om trohet är själva grundbulten i kärleksförhållandet. Det är den som ger tillit och är det unika mellan de två.

– Om båda har beskrivit att de är ett par för

varandra så finns det också ett avtal om att man ska hålla sig till varandra. Då kan man heller inte så lättvindigt acceptera att den andre går in i en nära känslomässig eller sexuell relation med någon annan, säger Lars-Gösta Dahlöf.

NÄR OTROHETEN är ett faktum och den dessutom avslöjats väntar starka känslor. För den svikna handlar det om sorg, besvikelse, ilska, bitterhet och en känsla av att vara kränkt. Den som svikit känner skuld som ibland kan vara uppblandad med försvarsaggressioner. En del försöker lösa krisen på egen hand, andra söker rådgivning.

– Otrohet innebär alltid en kris. Den finns ofta med när man talar om hur problem i förhållandet började. Och den skapar en bestående förtroendekris, säger Lars-Gösta Dahlöf.

Givetvis spelar det roll om otroheten skett en gång eller flera, hur den gick till och med vem. Om arbetskamrater och vänner redan visste det man själv fick veta som sista person, känns det extra bittert.

– Otrohet som pågått över tid får ofta mer dramatiska konsekvenser än om det är något som skett i fylan. Vad har den andra som inte jag har, varför duger inte jag är frågor som genast infinner sig. Otrohet är förmodligen en av de vanligaste orsakerna till separationer, säger Lars-Gösta Dahlöf.

Den som har en eller två otroheter bakom sig löper risk att bli behandlad som en nykter alkoholist. Partnern väntar sig ständigt ett återfall och kollar ibland e-post och telefonmeddelanden. Varje dag måste man bevisa för den andre att man inte är otrogen.

– Det är inte många som säger att de kan släppa oron efteråt. Förhållandet blir aldrig det samma igen, säger Lars-Gösta Dahlöf.

Gräl och åter gräl är vad som väntar dem båda. Det är ett sätt att bearbeta det som hänt, skriver Thomas Böhm i sin bok *Kärleksrelationer*. Och om paret närmar sig en reparation, så kommer det att ta lång tid innan den är färdig. Det behövs nya förutsättningar för förhållandet om det ska kunna leva vidare, vilket, enligt Thomas Böhm, innebär förändringar i bådas förhållningssätt till livet och varandra. Han menar att förutsättningarna för otroheten ligger i brister i det tidigare förhållandet. Något liknande säger Lars-Gösta Dahlöf:

– Ett förhållande som präglas av bra kommunikationsförmåga både känslomässigt och intellektuellt drabbas nästan aldrig av otrohet. Och om det ändå gör det kan det hantera komplikationerna.

Bland studenterna ledde otrohet till att den ursprungliga relationen bröts i 30 procent av fallen. Lika många blev mindre engagerade i relationen även om den fortsatte. I 27 procent av fallen fick otroheten inga konsekvenser, medan 13 procent fick ett starkt förhållande. Om det hade funnits barn med i bilden och personerna varit medelålders hade följderna kanske blivit annorlunda ■

” Äktenskapets boja är så tung, att det behövs två för att bära den – ibland tre.

Alexander Dumas d.y.

FOTO: GÖRAN OLFSSON/ICU

Propagandans makt skapar en skev verklighetsbild

I *Mein Kampf* skrev Hitler om det som skulle komma att göra propagandan till ett oundgängligt politiskt vapen för den nationalsocialistiska rörelsen; upprepningen:

”Uppmärksamheten hos den stora politiska massan är mycket begränsad och förståndet klen, men i gengäld är glömskan så mycket större. Med utgångspunkt från detta faktum måste varje verkningsfull propaganda begränsa sig till ett fåtal punkter och i form av slagord köra med dessa så länge att även den siste förmår uppfatta vad dessa ord avser att lära ut” (*Mein Kampf* sid 1).

Uppreppningens effekter är inte begränsade till Tredje Riket. I sina memoarer om 30-talets Ryssland skriver Nadezjda Mandelsjtam om sin make, diktaren Osip Mandelsjtam, att han vid enstaka tillfällen ville ”försona sig med verkligheten och rättfärdiga den (...) att han ville vara med alla andra och var rädd att stå utanför revolutionen och genom kortsynthet gå miste om det grandiosa som utspelades inför våra ögon. Jag måste säga, att denna känsla erfors av många bland mina samtida, till exempel ytterst respektabla människor som Pasternak” (*Stalins mirakel*, sid 132).

MANDELSJTAMS REFLEKTION under flackandet i Gulag vittnar om den enskilda människans strävan att gå i takt med tiden, oavsett rörelsens riktning och den faktiska verkligheten som rörelsen för med sig. Även i det moderna Sverige har företeelsen ett namn: bekräftelsekultur. I

vår när Israelkritiken har dominerat det offentliga rummet bortom alla proportioner har jag tvingats förstå hur den bidrar till att skapa mediala verklighetsbilder.

Bekräftelsekulturen kommer tydligast till uttryck i medierna. Tidningar och etermedia fungerar som varandras speglar, medierna förhåller sig inte till ”verkligheten” utan till varandra. Det är en betingad reflex hos medierna att försöka överträffa sina konkurrenter, samtidigt som man bekräftar konkurrenterna genom att hålla sig inom samma ämnesområde.

DET FINNS NATURLIGA – men otillfredsställande – förklaringar till detta. Om tidningarna i veckor skrivit om gisslantagande och belägring av en kyrka på Västbanken – Födelsekyrkan i Betlehem – så uppnår man omedelbar igenkänning hos mediekonsumenten i den tjugonde eller trettionde artikeln i samma ämne. Men om man anser att belägringen av en kyrka i Colombia, som 2 maj slutar med att över hundra personer i gisslan dödas, förtjänar utrymme i media så krävs en hel del förklaringar och bakgrundkunskap om den drygt 30-åriga konflikten först. Bara om läsarens engagemang väcks betraktas denna nyhet som viktig, trots att den i termer av lidande rimligtvis måste betraktas som värre än dramatiken kring Födelsekyrkan.

Men propaganda och upprepning i sig är inte tillräckligt för att människors engagemang skall väckas. Det måste finnas ett sammanhang, en förklaringsmodell som

övertygar där bilderna av verkligheten passar in. Vid sitt besök vid Göteborgs universitet hösten 2001 talade professor Yehuda Bauer om de intellektuellas betydelse för nazisternas maktutövning. De skapade ett kvasivetenskapligt sammanhang som legitimerade propagandans fördomar, förenklingar och rena lögnar. Akademiens anpassning beskrivs ingående i Viktor Klemperers dagböcker. Som professor ser han många av sina kollegor leva upp till makthavarnas förväntningar, ofta snabbare än de hinner uttala.

MEN DET FINNS OCKSÅ en kategori tysta intellektuella. De som i kraft av sin historiska kunskap ser ”glömskan” i massmedierna, de som besitter en analytisk förmåga och inte begränsas av ett ”klen föstånd”. De går inte i spetsen för ideologin på modet och de skriver inte förment vetenskapliga texter som kan användas av demagogerna. Men deras tystnad kan tolkas som bekräftelse, deras brist på kritisk distans och saklig analys som samtycke.

Anders Carlberg

Ordförande för judiska församlingen i Göteborg